

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

Download from: aghalibrary.com

به نام خداوند جان آفرین

حکیم سخن در زبان آفرین

مبادی فقه

نام درس

فقه و مبانی حقوق اسلامی

رشته

مبادی فقه

نام منبع

سید محمد صدثری

نام مؤلف

احمد اکبرزاده

تهیه کننده

گفتار اول

مبادی فقه کلیات

مبادی

جمع مبدأ

از فعل بداء

در لغت به معنی آغاز-اصل

مبادی علم

اموری که علم با آنها آغاز می شود

اموری که در علم دانستن آن ضروری است

اجزاء علوم

۱
موضوع

۲
مبانی

۳
مسائل

علم مرکب است از مجموع قضایا

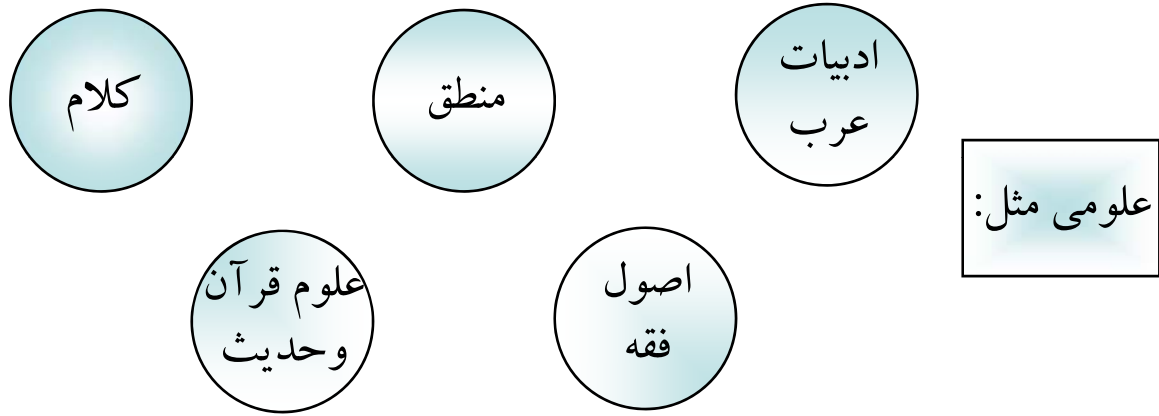
1- وجه مشترک این قضایا ← موضوع علم

2- این قضایا ابزار بحث علم هستند ← مباحث علم

3- کشف این قضایا مطلوب است ← مطالب علم

4- قضایا مورد سؤال واقع می شوند ← مسائل علم

مبادی فقه

اموری که پیش از فراگیری فقه دانستن آن ها لازم است ولی در جاها مختلف پراکنده اند

تعریف فقہ

فقہ

در لغت به معنی
فہمیدن و درک عمیق

منقول شرعی

صفحه بعد

صفحه قبل

منقول

لفظی که بارها کردن معنای اولش در معنی دومی به کار رود.

ناقل لفظ

عرف ← منقول عرفی

شرع ← منقول شرعی

صفحه بعد

صفحه قبل

تعریف اصطلاحی فقه

علم به احکام شرعی فرعی از راه دلیل های تفصیلی آن ها

صفحه بعد

صفحه قبل

خارج می شود با قید

علم به احکام ← علم به ذوات مانند علم به ذید

شرعی ← غیر شرعی مثل منطق

فرعی ← علم به اصول دین

از راه دلیل ← علم به خدا و فرشتگان

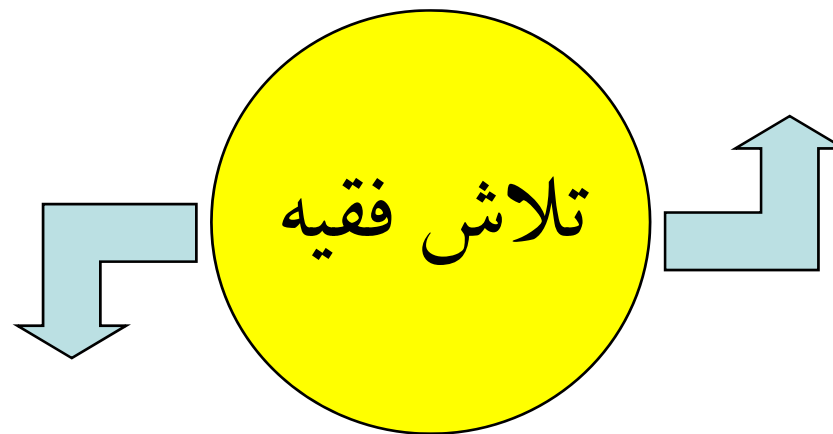
تفصیلی ← علم مقلد

صفحه بعد

صفحه قبل

اشکال بر تعریف

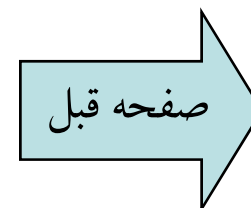
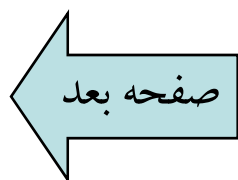
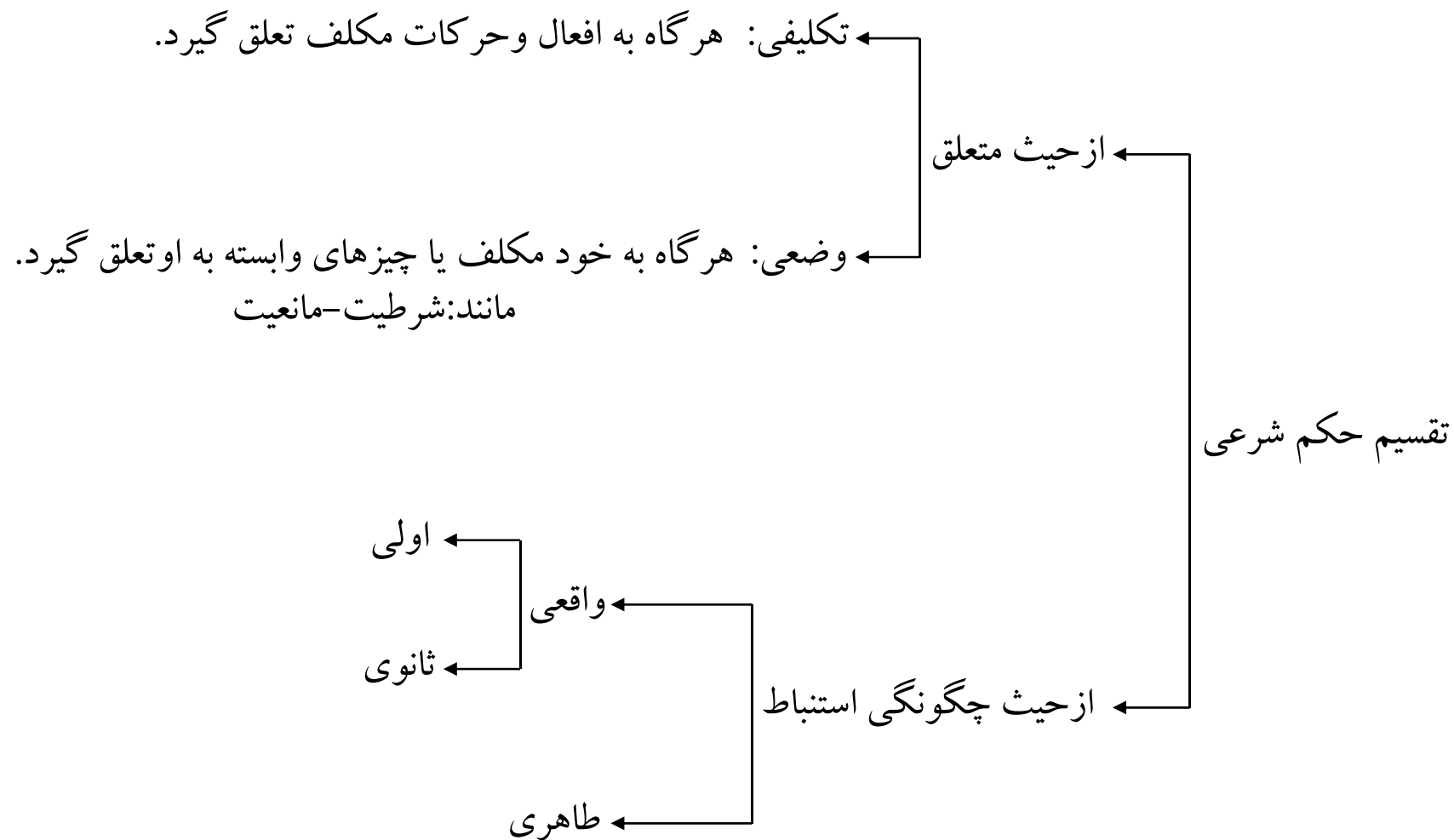
1- رسیدن حکم شرعی ← بیان وظیفه ی شرعی مکلف

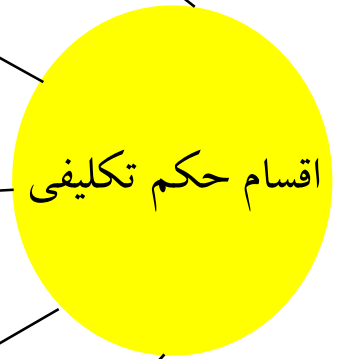

2- نرسیدن به حکم شرعی ← بیان وظیفه عملی مکلف

صفحه قبل

صفحه بعد

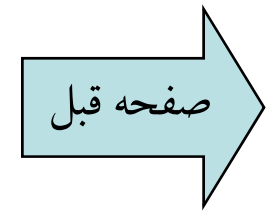
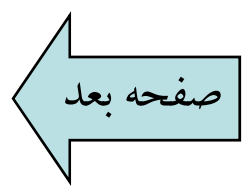
1-وجوب: دارای مصلحت ملزومه است.

2-استجاب: دارای مصلحت غیر ملزومه است.

3-حرمت: دارای مفسده ملزومه است.

4-کراهت: دارای مفسده غیر ملزومه است.

5-اباحه: انجام و ترک آن مساوی است.

اقسام وجوب

وجوب

← عینی: از هر یک از موکلین خواسته شده است. مانند: روزه

← کفائی: از جمعی از موکلین خواسته شده است. مانند: نماز میت

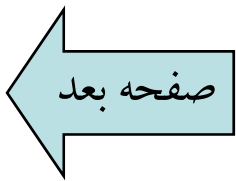
وجوب

← تعیینی: جایگزین ندارد. مانند: نماز یومیه

← تخییری: جایگزین دارد. مانند: خصال کفاره

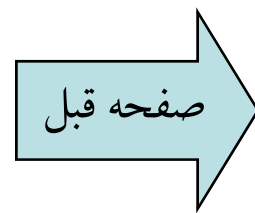
صفحه قبل

صفحه بعد

و جوب

← غیرموقت: زمان معینی برای انجامش نیست
← فوری مانند جواب سلام
← غیر فوری مانند وجوب قضای نمازهای یومیه

← موقت: انجام آن در زمان معین ← زمان در نظر گرفته شده
از زمان انجام
← بیشتر باشد ← موسع: نماز یومیه
← مساوی باشد ← مفسیق: روزه ی واجب
← کمتر باشد ← مالایطاق

وجوب

مشرط

وابستگی به امور خارجی
مانند: وجوب حج نیست به استطاعت

مطلق

عدم وابستگی به امور خارجی
مانند: وجوب حج نیست به پیمودن راه

صفحه بعد

صفحه قبل

صفحه قبل

واجب

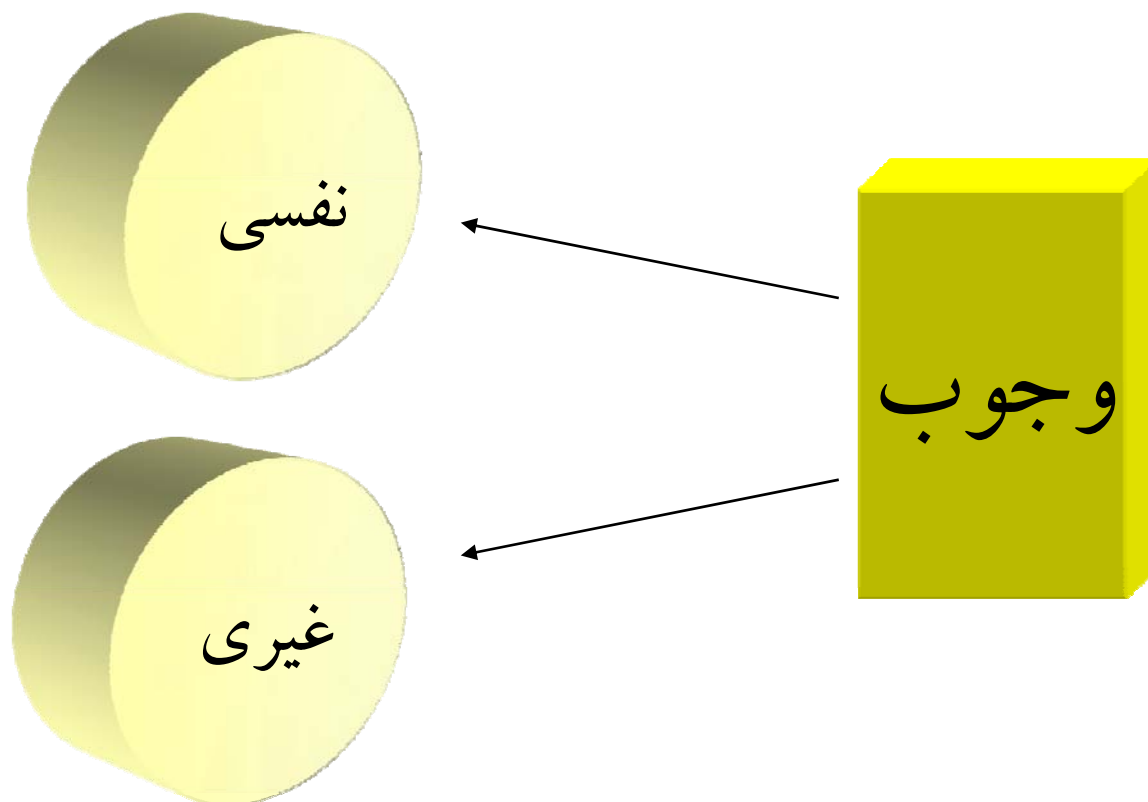
صفحه بعد

معلق:

تأخیر زمان انجام واجب از زمان وجوب
مانند: حصول استطاعت در ماه رجب

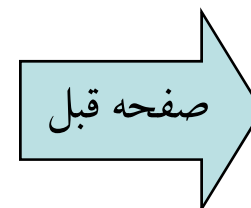
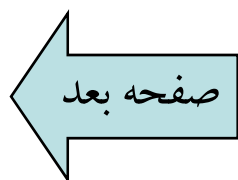
مغز:

همزمانی فعلیت یافتن وجود واجب
مانند وجوب نماز ظهر نسبت به زوال خورشید

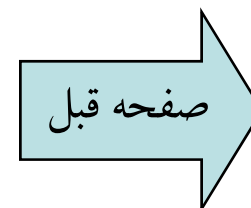
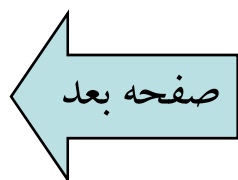
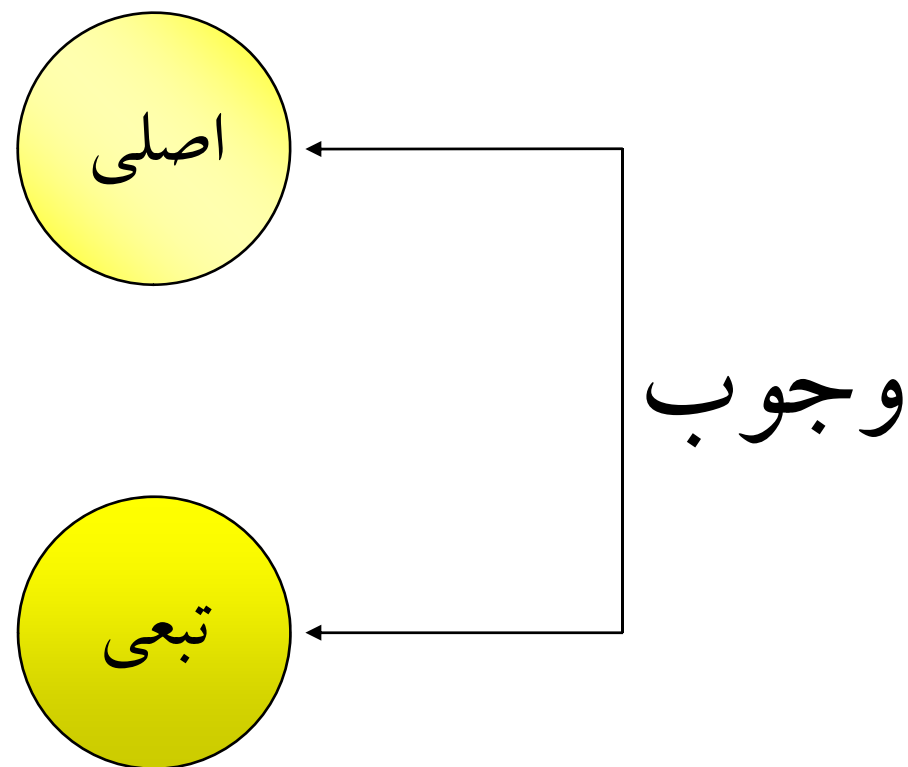
نفسی: به خودی خود مطلوب است. مانند: نماز یومیه

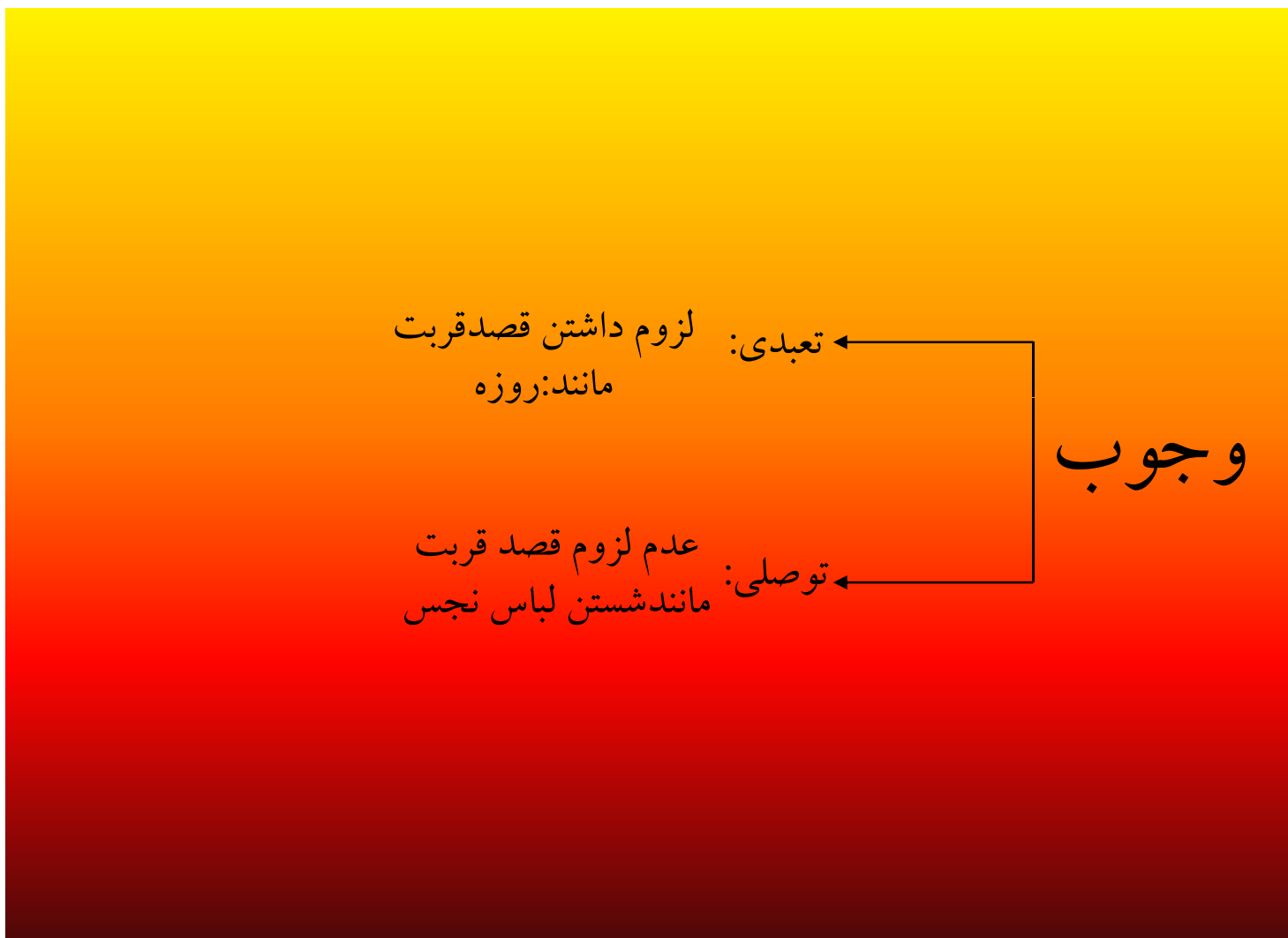
غیری: انجامش برای کار دیگری است. مانند: وجوب وضو برای نماز یومیه

تعلق مستقیم امر شارع به آن
مانند: وجوب نماز یومیه

از مفاد امر شارع به چیز دیگر فهمیده می شود
مانند: وجوب مقدمات سفر حج

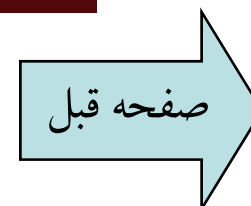

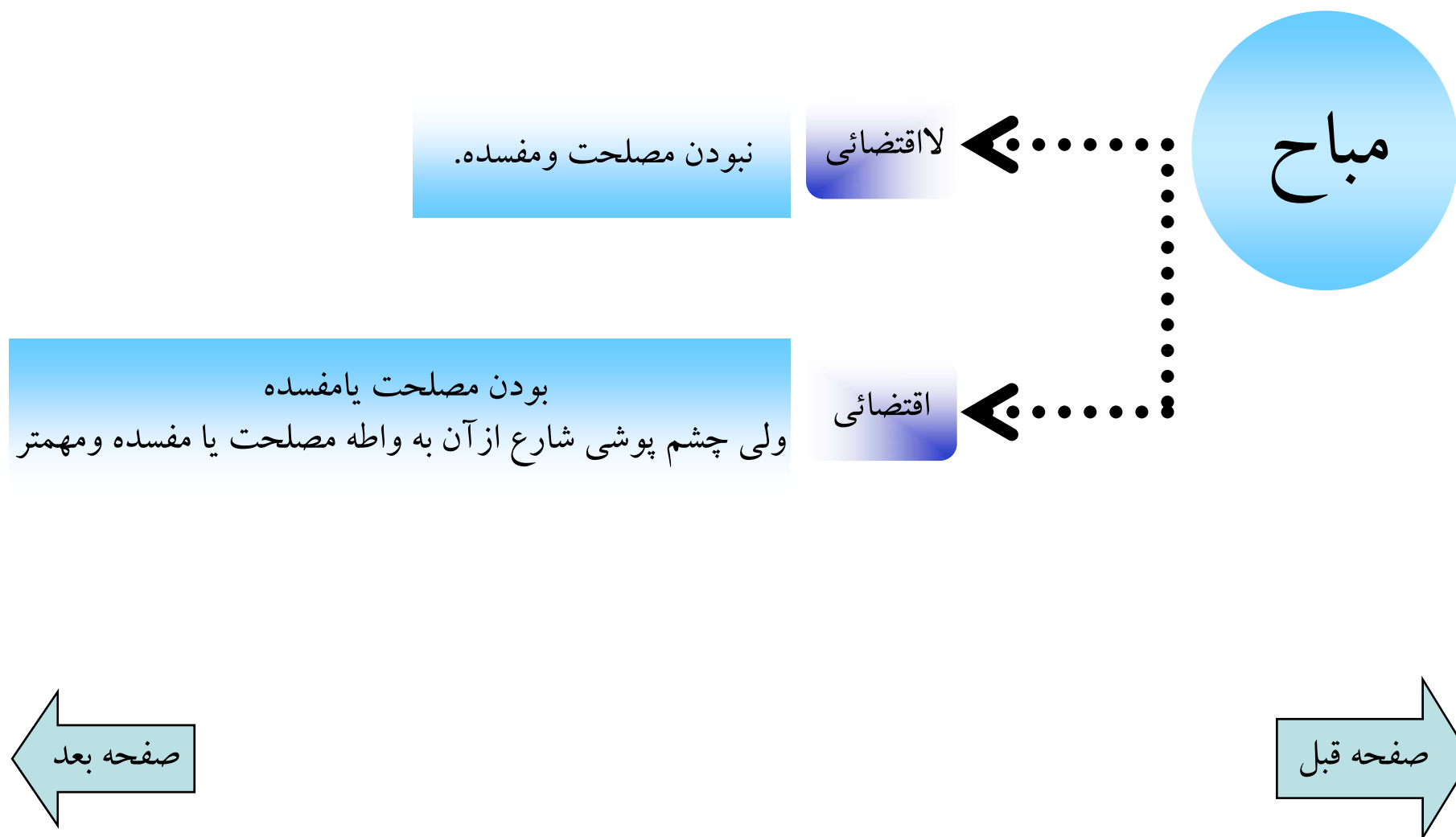
تعبدی: لزوم داشتن قصد قربت
مانند: روزه

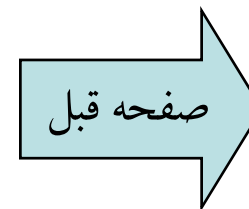
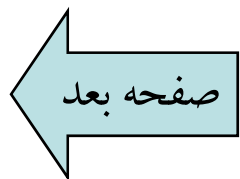
وجوب

توصیلی: عدم لزوم قصد قربت
مانند: شستن لباس نجس

اقسام مباح

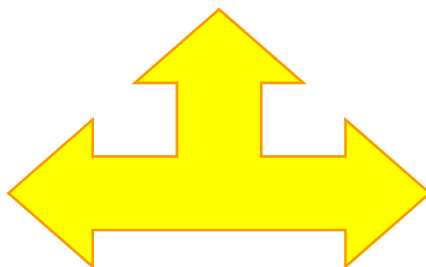

حکم

ظاهری

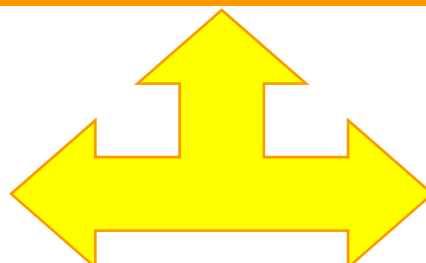
واقعی

حکم به دست آمده از اصول عملیه
(در صورت فقدان حکم واقعی)

حکم موجود در نزد شارع

در حالت اضطرار ← واقعی ثانوی
مانند: تیمم برای نماز

در حالت عادی ← واقعی اولی
مانند: وضو برای نماز

حکم

امضائی: حکم قبل از اسلام که توسط شارع تأیید شده است.

تاسیس: مبتکر آن شارع است و سابقه قبل از اسلام ندارد.

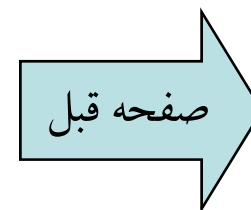
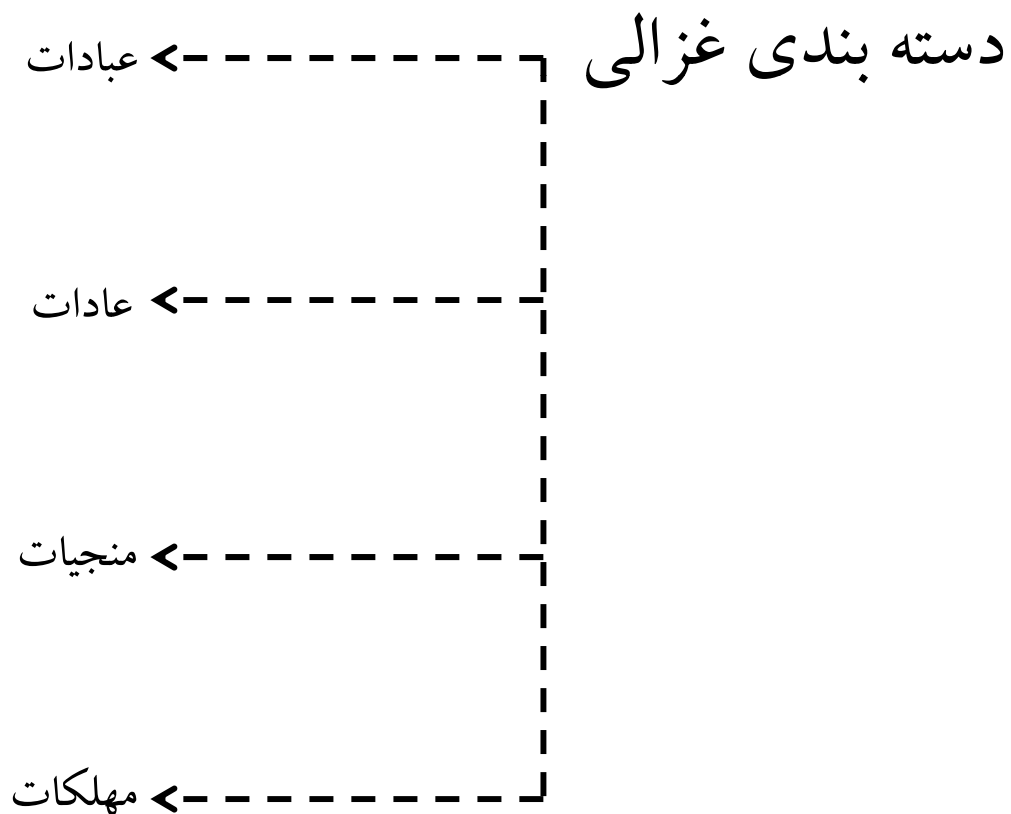
صفحه قبل

صفحه بعد

بخش دوم

دسته بندی و تقسیم مباحث فقه

قدیمی ترین دسته بندی
در فقه شیعه مربوط به

.....◀ سلار بن عبدالعزیز دیلمی (ف 448ه) در مراسم

.....◀ قاضی عبدالعزیز براج (ف 481ه) در لهدب

.....◀ ابوالصلاح حلبی (ق 5)

صفحه قبل

صفحه بعد

دسته بندی
ابوالصلاح حلبی

عبادات

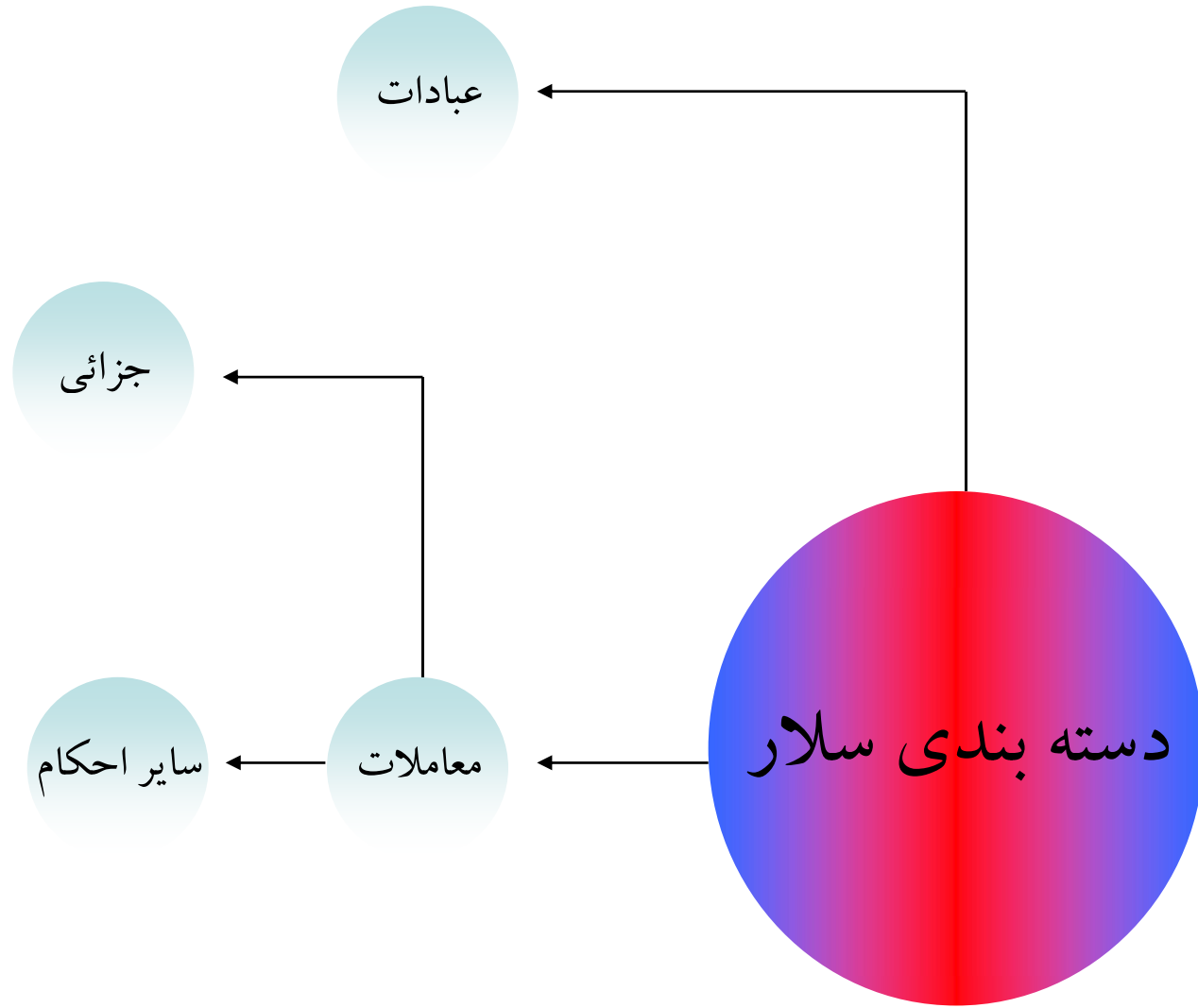
محرمات

احکام

بخش اول: احکام مبتلا به همگان

بخش دوم: احکام غیر مبتلا به همگان

دسته بندی
براج

عبادات

عقود

القاعات

احكام

دسته بندی محقق حلی
الهام از سلار

صفحه بعد

صفحه قبل

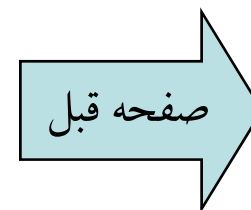
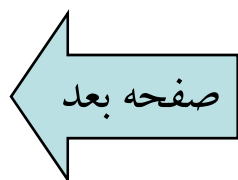
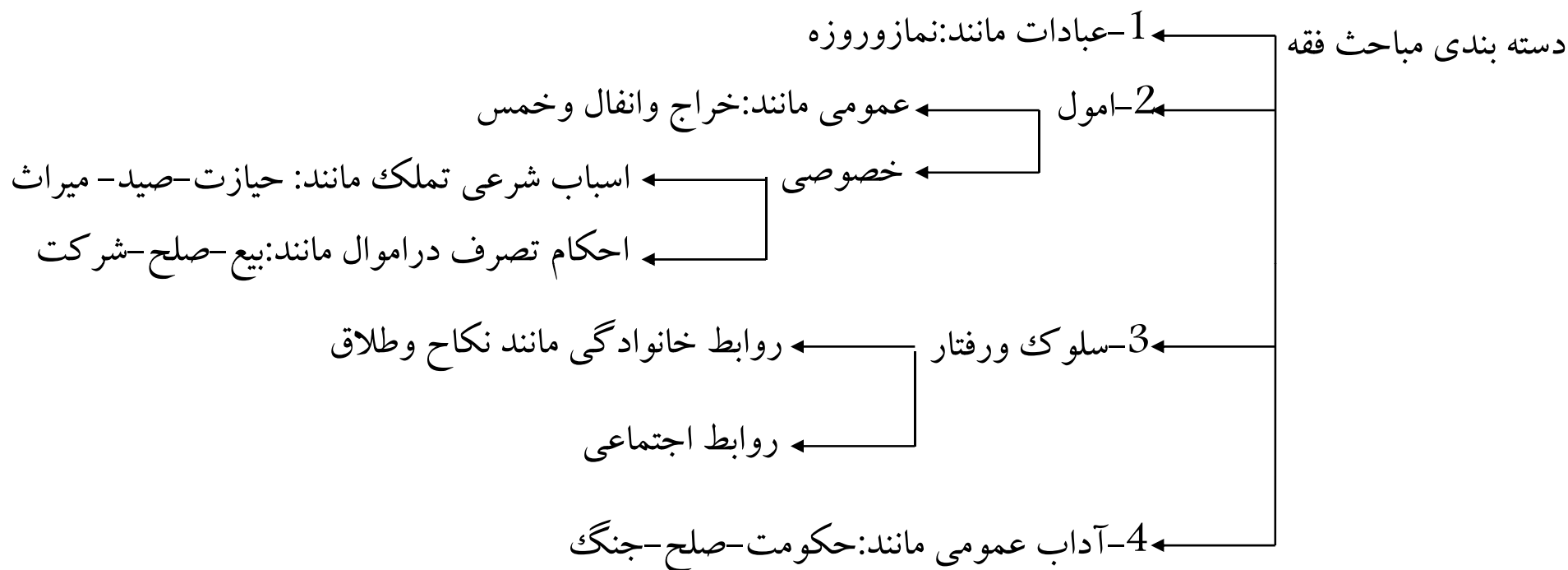
فن عبادات و سیاسیات

فن عادات و معاملات

دسته بندی
فیض

صفحه بعد

صفحه قبل

مباحث فقه براسای شرایع الاسلام محقق حلی

1- عبادات

1- طهارت	6- اعتکاف
2- صلات	7- حج
3- زکات	8- عمره
4- خمس	9- جهاد
5- امر به معروف ونهی ازمنکر	

صفحه قبل

صفحه بعد

مباحث فقه براسای شرایع الاسلام محقق حلی

2- عقود

- 1- تجارت
- 2- رهن
- 3- مفلس
- 4- مجر
- 5- ضمان

- 6- صلح
- 7- شرکت
- 8- مضاربه
- 9- مزارعه و مساقات
- 10- ودیعه
- 11- عاریه

- 12- وکالت
- 13- اجاره
- 14- وقف و صداقت
- 15- سکنی و حبس
- 16- هبه

- 16- سبق و رمایه
- 17- وصیت
- 18- نکاح

صفحه قبل

صفحه بعد

مباحث فقه براسای شرایع الاسلام محقق حلی

3- ایقاعات

1- طلاق	5- لعال
2- خلع ومبارات	6- عتق
3- ضهار	7- تدبیر ومکاتبه واستیلدو
4- ایلاء	8- اقرار
	9- ایمان
	10- جعاله
	11- نذر

صفحه قبل

صفحه بعد

مباحث فقه براسای شرایع الاسلام محقق حلی

4- احکام

1- صید و ذباجه	5- احیاء موات	9- شهادات
2- اطعمه و اشربه	6- لفظه	10- حدود و تعزیرات
3- غضب	7- فرائض	11- قصاص
4- شفعه	8- قضاء	12- دیات

صفحه قبل

صفحه بعد

اجتهاد و تقلید

بخش سوم

تلاش برای بدست آوردن حکم شرعی

تعریف

اجتهاد

اوان وفات پیامبر

دراهل سنت

آغاز

آغاز غیبت کبری

شیعه

صفحه بعد

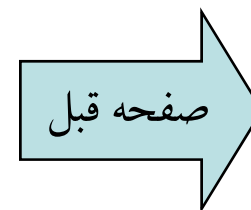
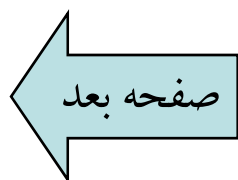
صفحه قبل

علل سادگی اجتهاد در اهل سنت در عصر

صحابه

- 1- نزدیکی زمان صحابه با زمان پیامبر
- 2- یک نی بودن احکام مورد نیاز این دوران با زمان حیات پیامبر
- 3- کم بودن واسطه های نقل حدیث

صفحه قبل

صفحه بعد

علل روی آوردن اهل سنت در عصر تابعین به اجتهاد واقعی

- 1- دوری نسبی از عصر سنت
- 2- افزایش واسطه های نقل حدیث
- 3- پدیده جعل حدیث
- 4- گسترش حوزه نفوذ حکومت اسلامی
- 5- افزایش مسلمین با فرهنگ های متفاوت

منابع فوق اهل سنت

← کتاب

← سنت

← قیاس

← استحسان

← مصالح ومرسله

صفحه قبل

صفحه بعد

اجتهاد در شیعه

آغاز از ابتدای غیبت کبری

عدم موافقت با قیاس
- استحسان - مصالح مرسله

تکیه بر منبع کتاب ---

صفحه قبل

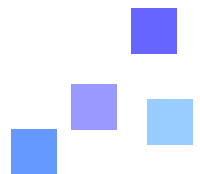
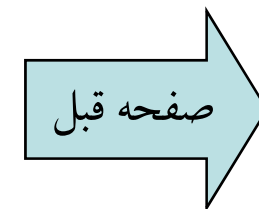
صفحه بعد

معنای اصطلاحی اجتهاد

فقیه در تلاش برای بدست آوردن حکم شرعی به یکی از سه حالت می رسد: 1- علم
2- ظن
3- شک

تعریف صاحب معالم از اجتهاد: تلاش فقیه برای بدست آوردن ظن به حکم شرعی.

اشکال: حالت های شک و علم را شامل نمی شود.

تعریف شیخ بهایی از اجتهاد:

ملکه استنباط حکم شرعی از روی اصل فقهی

تعبیر به ملکه چندان روش نیست.

دیده نشدن تلاش مجتهد

اشکال

صفحه بعد

صفحه قبل

تعریف آخوند خراسانی از اجتهاد

تلاش برای بدست آوردن حجت بر حکم شرعی

صفحه بعد

صفحه قبل

توان استنباط تمام احکام شرعی
را پیدا کرده = امکان

مطلق

مجتهد

توان استنباط احکام شرعی در یک یا چند شاخه فقه
را پیدا کرده = دو قول

متجزی

صفحه بعد

صفحه قبل

قول اول
امکان

قول دوم
عدم امکان

تخطئه و تصویب

نسبت دادن خطا به مجتهد امکان

صفحه بعد

ندارد: تصویب

دارد: تخطئه

دارد ← نرسیدن به آن خطا: نظر شیعه (مخطئه)

ندارد بلکه تابع ظن مجتهد است عدم خطا ← نظر بیشتر اهل سنت (مصوبه)

دارد ولی عدم الزام مجتهد در رسیدن به آن ← نظر گروهی از اهل سنت (مصوبه)

شارع برای هر واقعه حکم معین

صفحه قبل

شرایط اجتهاد

1- دانستن

2- خوش سلیقه بودن

معانی الفاظ مورد نیاز

آیات الاحکام

روایات حاوی احکام شرعی و فرعی

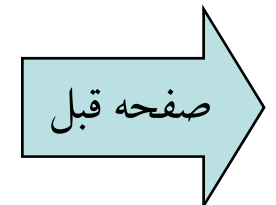
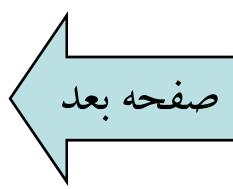
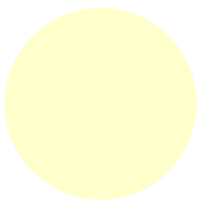
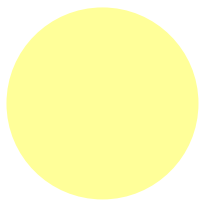
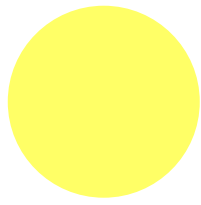
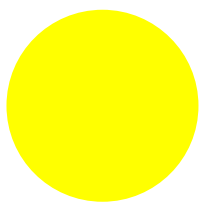
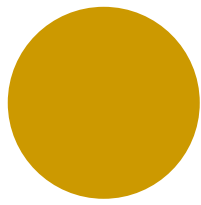
علم روایت و درایت حدیث

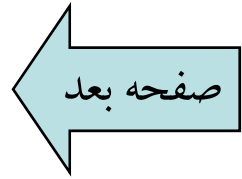
موارد اجماع

منطق

علم اصول

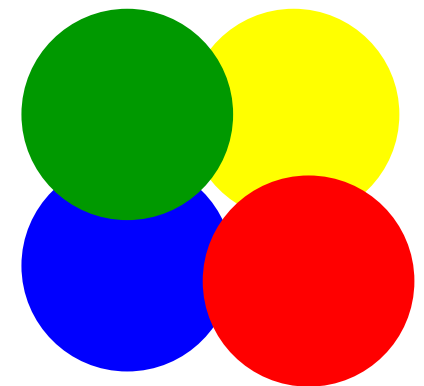
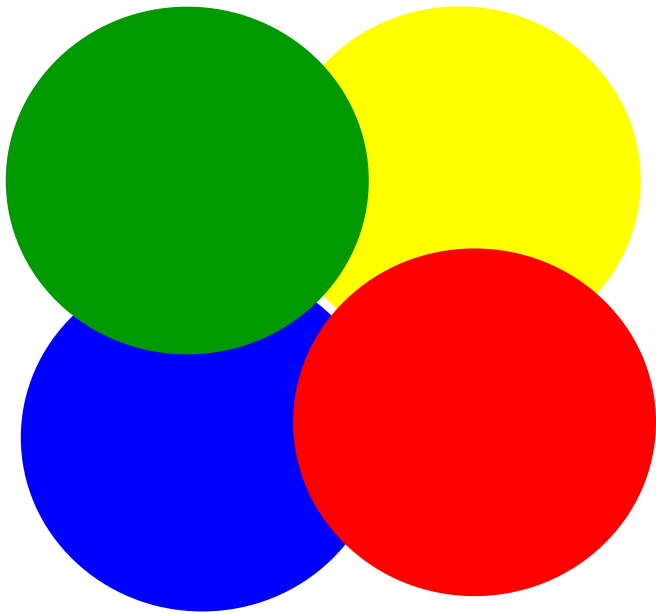
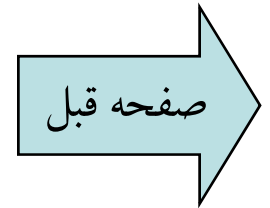
برخی مسائل کلامی

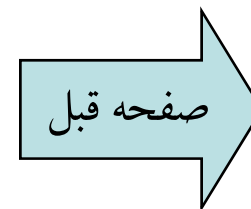
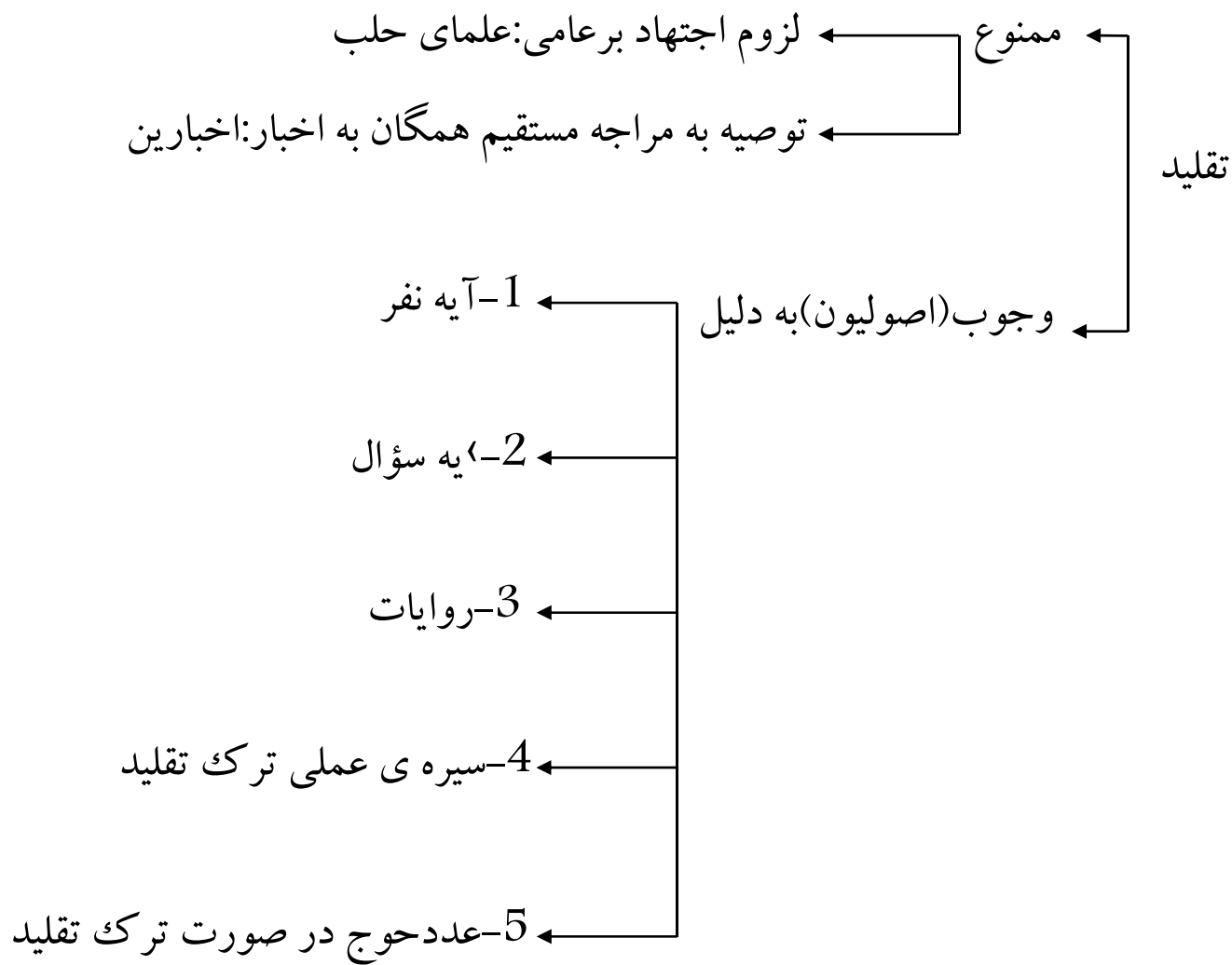

تقلید

معنای لغوی ← 1. چیزی را دارای قلاده کردن: قلداً العبد حبالاً
← 2. تبعیت: قلده نی مشیه

تقلید از مجتهد ← متجزی

متوفی (سه قول) ← ق 1: عدم جواز مطلق

ق 2: جواز مطلق

ق 3: تفصیل

صفحه بعد ←

صفحه قبل →

جواز در صورتی که او پیراسته ای از آیات و روایات باشد

تفصیل اول

عدم جواز اگر آن گونه که ذکر شد نباشد.

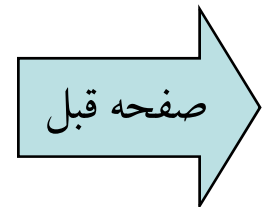
صفحه بعد

صفحه قبل

تفصیل دوم

1- جواز در صورت عدم دسترسی به زندگی

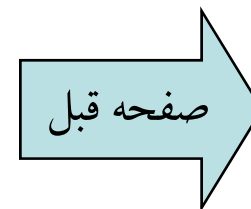
2- عدم جواز در صورت دسترسی زنده

تقلید از اعلم (دو قول)

قول اول: وجوب

قول دوم: عدم وجوب

گفتار دوم

اصطلاحات فقہی

اصطلاحات مبحث
عبادت

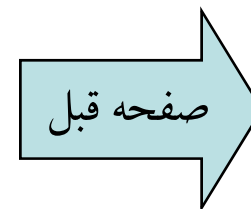
صفحه بعد

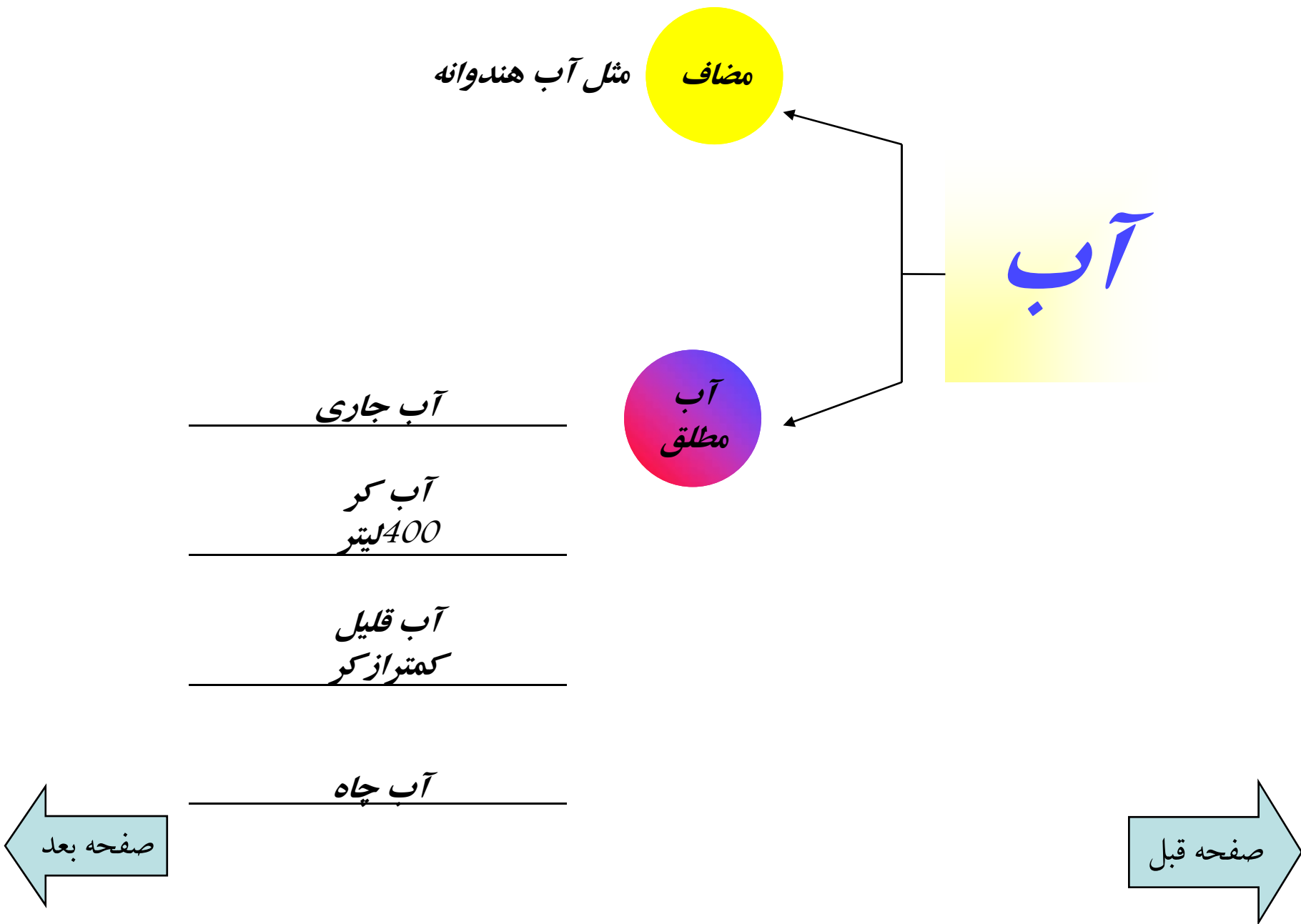
صفحه قبل

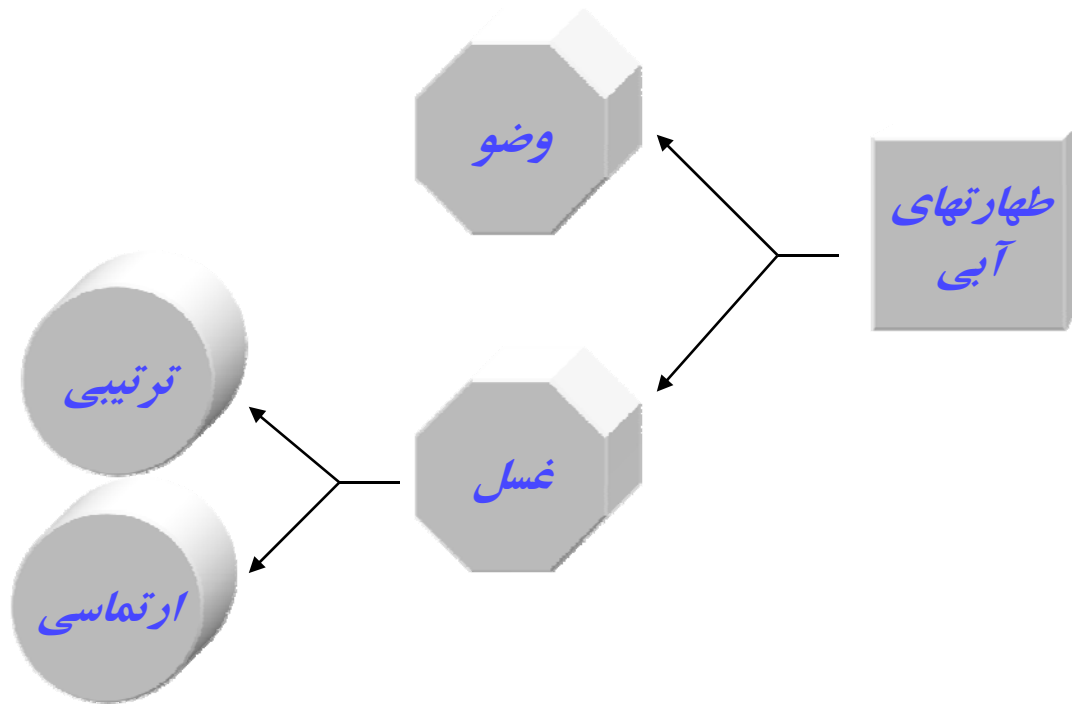
اول: آب

حَدَثٌ: نجاست ظاهری را گویند مانند: بول

حَبَثٌ: حالتی که به واسطه خروج بول و امثال آن در انسان حاصل می شود.

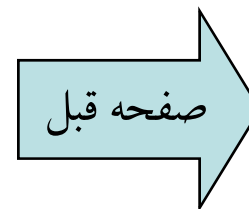

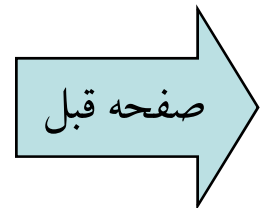
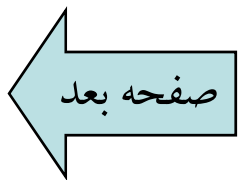
انواع غسل
 ← واجب
 ← مستحب

← 16 غسل برای وقت های معین
 ← 7 غسل بای فعل های معین
 ← 5 غسل برای مکان های معین

سوم

طهارت خالی مانند تیمم

چهارم

انواع نجاسات

1. بول

2. غائط

3. منی

4. میثه

5. خون

6. سگ

7. خوک

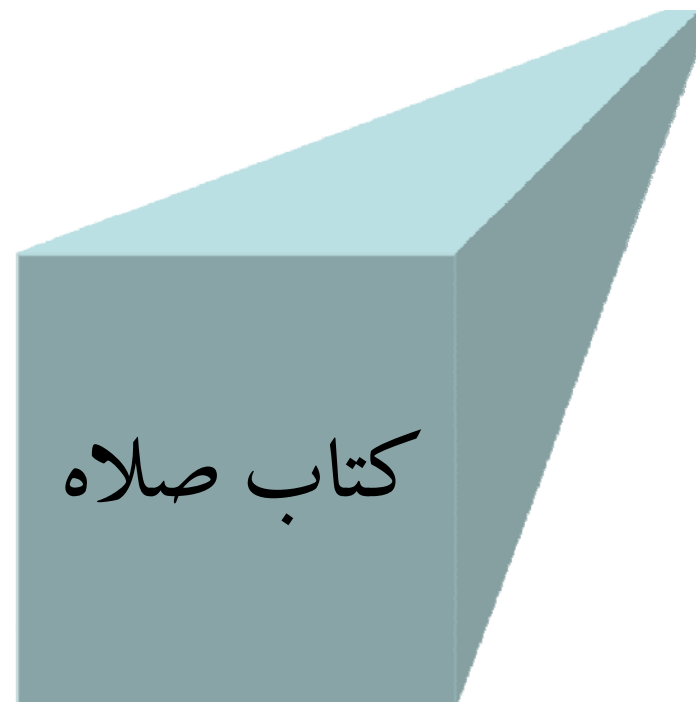
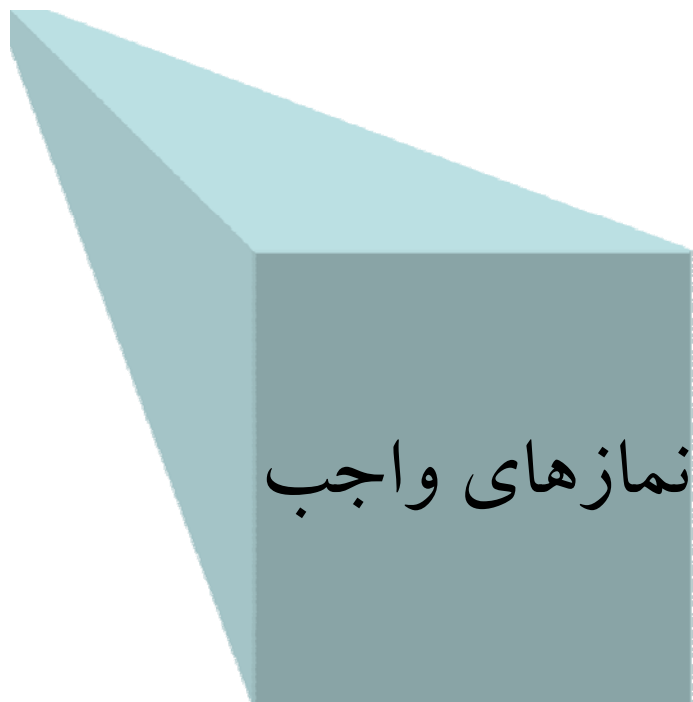
8- مسکرات

9. فقاح

10. کافر

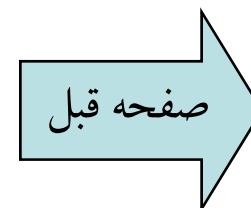
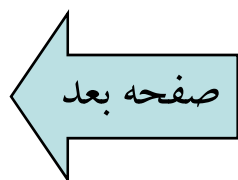
صفحه بعد

صفحه قبل

- 7- طواف
- 8- میت
- 9- نمازی که بواسطه نذر و شبه آن واجب میشود.

- 1- یومیه
- 2- جمعه
- 3- عیدین
- 4- کوف
- 5- رکوع
- 6- سجده

واجبات نماز

10-موالات

11-ذکر

7-تشهد

8-سلام

9-ترتیب

4-قرائت

5-رکوع

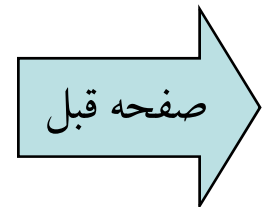
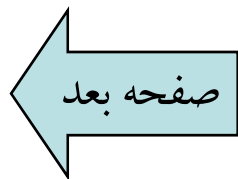
6-سجده

1-نیت

2-تکبیره الحرام

3-قیام

توضیح:موارد 1-2-3-5-6رکن هم هستند.

صفحه قبل

کتاب زکات

صفحه بعد

نقدین

طلا

نقره

غلات
چهار گانه

گندم

جو

خرما

مویز

انعام
سه گانه

گاو

گوسفند

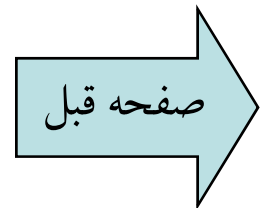
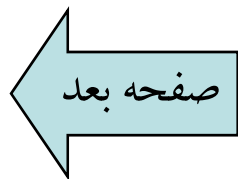
شتر

مستحقين زكات

7- درراه خدا
8- درراه ماندگان

4- مؤلفه القلوب
5- بندگان
6- بدهكاران

1- فقرا
2- مساكين
3- عاملين زكات

شرایط مستحقین زکات

واجب النفقه زکات دهنده نبودن

هاشمی نبودن

ایمان

عدالت

توضیح: مولفه القلوب از شرایط 1 و 2 معافند.

صفحه بعد

صفحه قبل

زکات

← امول: توضیح آن گذشت.

← ابدان: زکات فطره برای هر نفر 3 کیلو از قوت غالب مردم

شرایط وجوب زکات فطره: 1- اسلام
2- عقل
3- حریت
4- غنی

صفحه بعد

صفحه قبل

کتاب خمس

اموالی که خمس
به آنها تعلق می گیرد.

1- غنایم جنگی

2- معادن

3- گنج

4- مازاد هزینه سالیانه

5- آنچه باغواصی از دریا خارج می شود

6- زمینی که کافر ذمی از مسلمان بخرد

7- مال حرام مخلوط به حرام غیر قابل تفکیک

صفحه قبل

صفحه بعد

تقسیم خمس

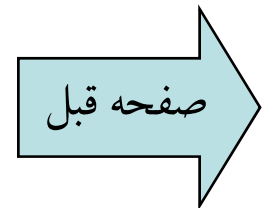
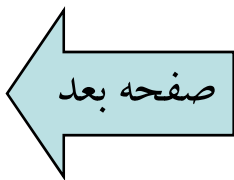

2- سهم سادات
(سه سهم)

سادات فقیر
یتیم
در راه مانده

1- سهم امام
(سه سهم)

هزینه در مصالح
دینی

کتاب روزه

مبطلات روزه

1- خوردن و آشامیدن

2- فرو بردن سردر آب

3- جماع کردن

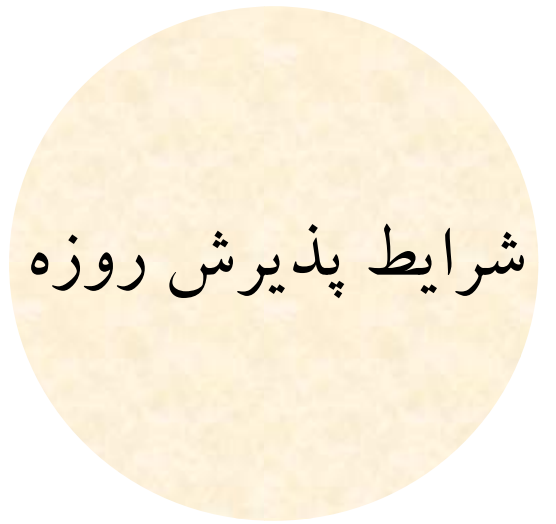
4- دروغ بستن به خدا و رسول و ائمه (ع).

5- رسانیدن غبار غلیظ به گلو

6- به طور عمدی تا اذان صبح بر جنابت باقی ماندن

صفحه بعد

صفحه قبل

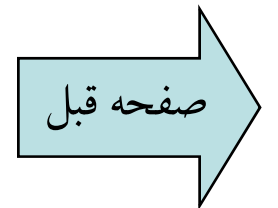
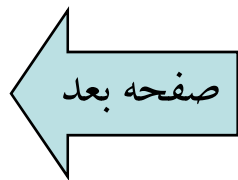

1-اسلام

2-عقل

3-حاضر (حاضر)

4-درزنان خالی بودن از حیث ونفاس

روزه های پذیرفته
شده در سفر

1-3 روز روزه عوض از قربانی در ایام حج

2- روزه کناره خروج پیش از غروب از عرفات

3- روزه نذری مقید به سفر

صفحه بعد

صفحه قبل

اقسام روزه

1- واجب

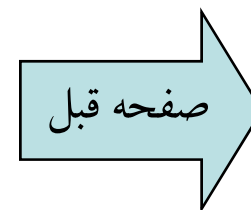
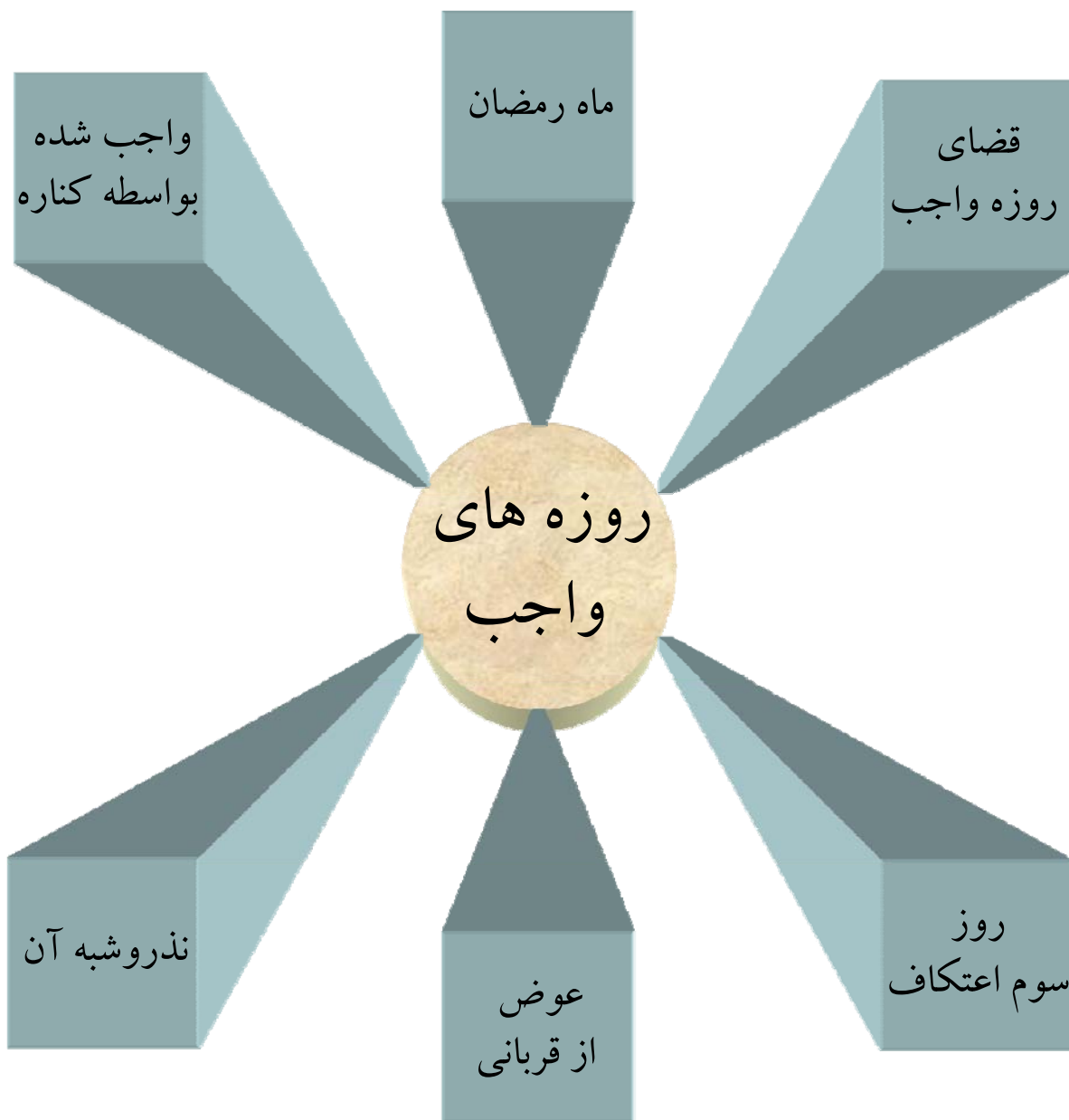
5- حرام

3- مستحب

4- مکروه

صفحه بعد

صفحه قبل

صفحه قبل

روزه های مکروه

صفحه بعد

روز عرفه برای کسی که بواسطه ضعف در دعاست می شود

نافله در سفر

مهمان بدون اجازه میزبان

فرزند بدون اجازه پدر

روزه مستحبی روزه داری که بخوردن دعوت شده

صفحه قبل

صفحه بعد

روزه های حرام

1- عیدین

2- ایام تشویق برای کسی که در مناسبت

3- سی ام شعبان به نیت مجوب

4- نذر مستحبی

5- سکوت

6- وصال

7- مستحبی زن بدون اذن شوهر

7- واجب در سفر

اعتكاف

مکان: مسجد جامع شهر

حداقل 2 روز و 3 شب

عبادت مستحب

روزه داشتن

عدم خروج از مسجد
مگر برای امور ضروری

صفحه بعد

صفحه قبل

کتاب حج

در لغت به معنی قصد - آهنگ

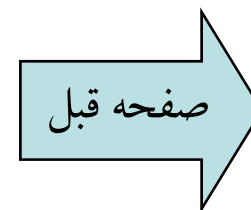
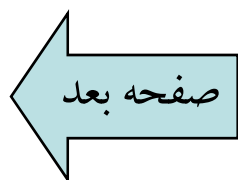
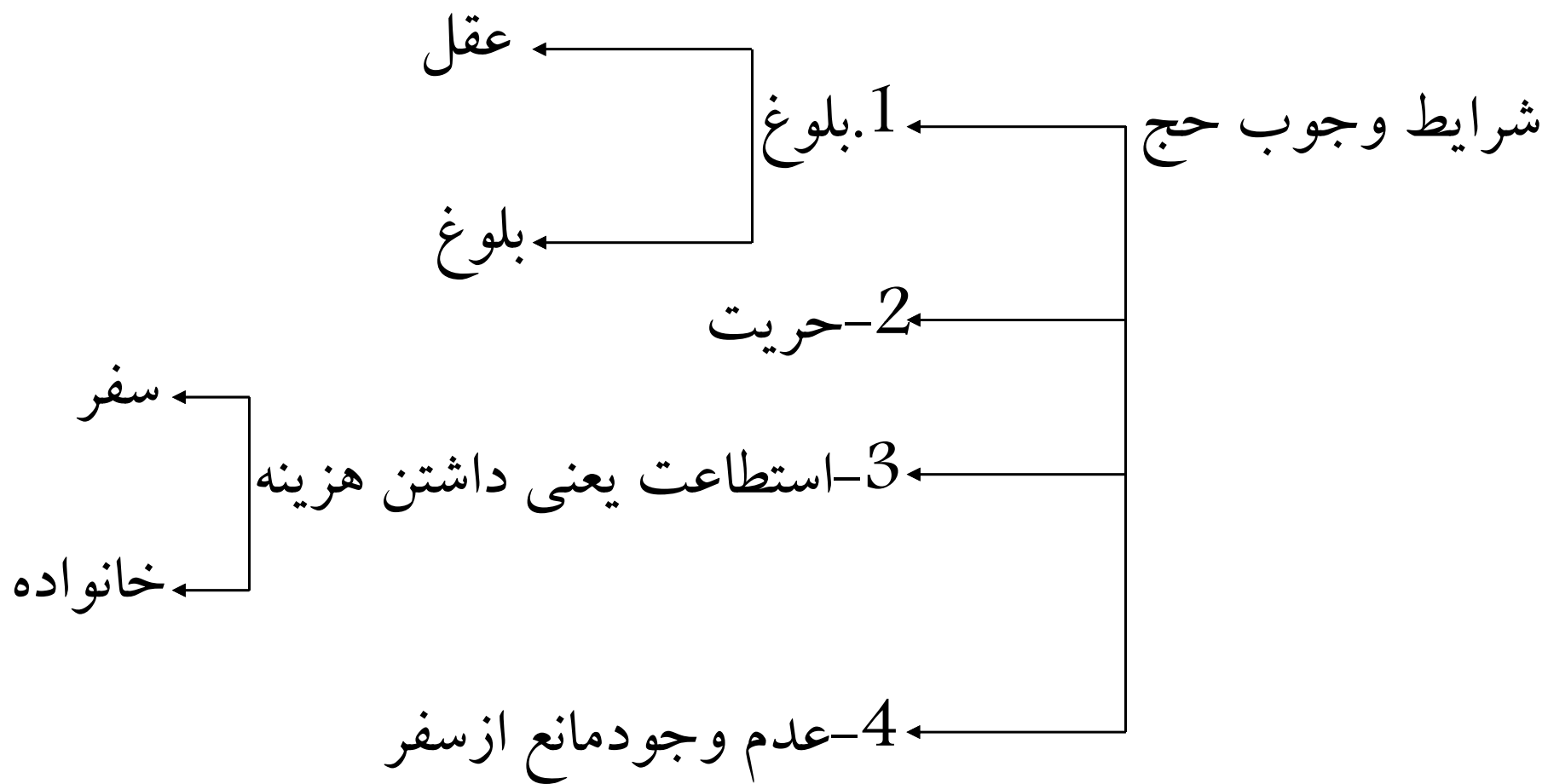
از احکام امضایی

یک بار واجب می شود.

حج

صفحه بعد

صفحه قبل

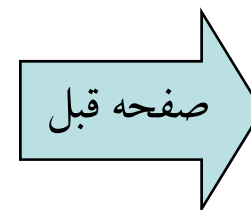
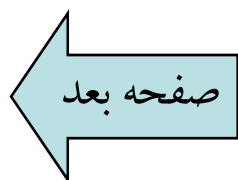
1- تمتع: برای کسانی که محل سکونت آنها بیش از 88 کیلومتر از مکه باشد.

2- قران

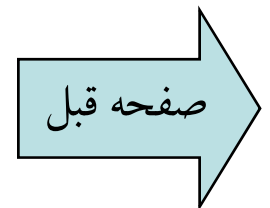
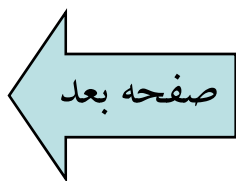
فاصله آنها کمتر از 88 کیلومتر باشد.

3- افواد

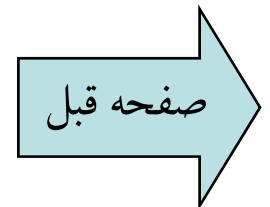
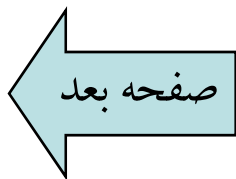

الف: عمره تمتع: 1. بستن احرام درمیقات 2. طواف 3. نماز طواف
4. سعی و صفا و مروه 5. تقصیر 6. خروج از احرام

ب: حج تمتع:

1. بستن احرام از مکه
2. وقوف در عرفات (از ظهر عرف تا غروب)
3. توقف در مشعر از طلوع فجر تا طلوع خورشید روز دهم
4. ورود به منا در روز دهم
- برای رمی جبره. قربانی. سر تراشیدن
5. طواف
6. نماز طواف
7. سعی صفا و مروه
8. طواف نساء
9. نماز طواف نساء
10. برگشت به منی در ایام ورمی جبرات سه گانه

اسامی بعضی از روزهای ماه ذی الحجه

روزیازدهم
یاسیزدهم:
ایام تشریق

روزدهم:
عیدقربان

روزنهم:
روزعرفه

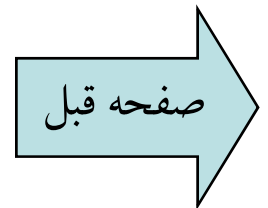
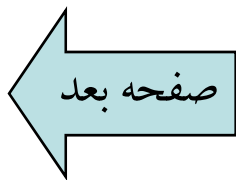
روزهشتم:
روزترویه

صفحه بعد

صفحه قبل

مراحل حج قران

1. احرام
2. وقوف در عرفات
3. وقوف در مشعر
4. آمدن به منا و انجام مناسک منا
5. طواف
6. سعی صفا و مروه
7. طواف نساء و نماز آن

می توان آن را در ماههای غیر حج
انجام داد.

انجام آن پس از حج است.

عمره مفرده حج قران

توضیح: مراحل حج افراد مثل حج قران است.

صفحه بعد

صفحه قبل

میقات: محل محرم شدن

عراق: عقیق ←

مدینه: مسجد شجره - یلملم ←

شام: جحفه ←

طائف: قرن المنزل ←

میقات اهل

توضیح: کسی که محل سکونتش به مکه نزدیک تر از میقات اهل خانه او میقتل است

صفحه بعد ←

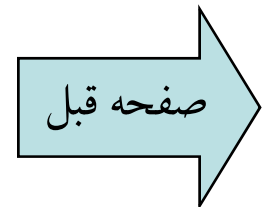
صفحه قبل →

- 9. دور کعت نماز
- 10. سعی صفا و مروه
- 11. طواف نساء
- 12. نماز طواف نساء

- 5. رمی جبرات
- 6. قربانی کردن
- 7. حلق و تقصیر
- 8. طواف بیت

- 1. احرام
- 2. وقوف در عرفات
- 3. وقوف در مشعر
- 4. ورود به منا

کتاب جهاد

1. عاقل

2. بالغ

3. حر

4. مذکر

5. دارای توان

رزمی

فعل عباری

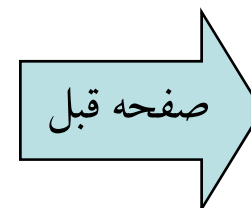
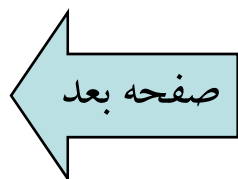
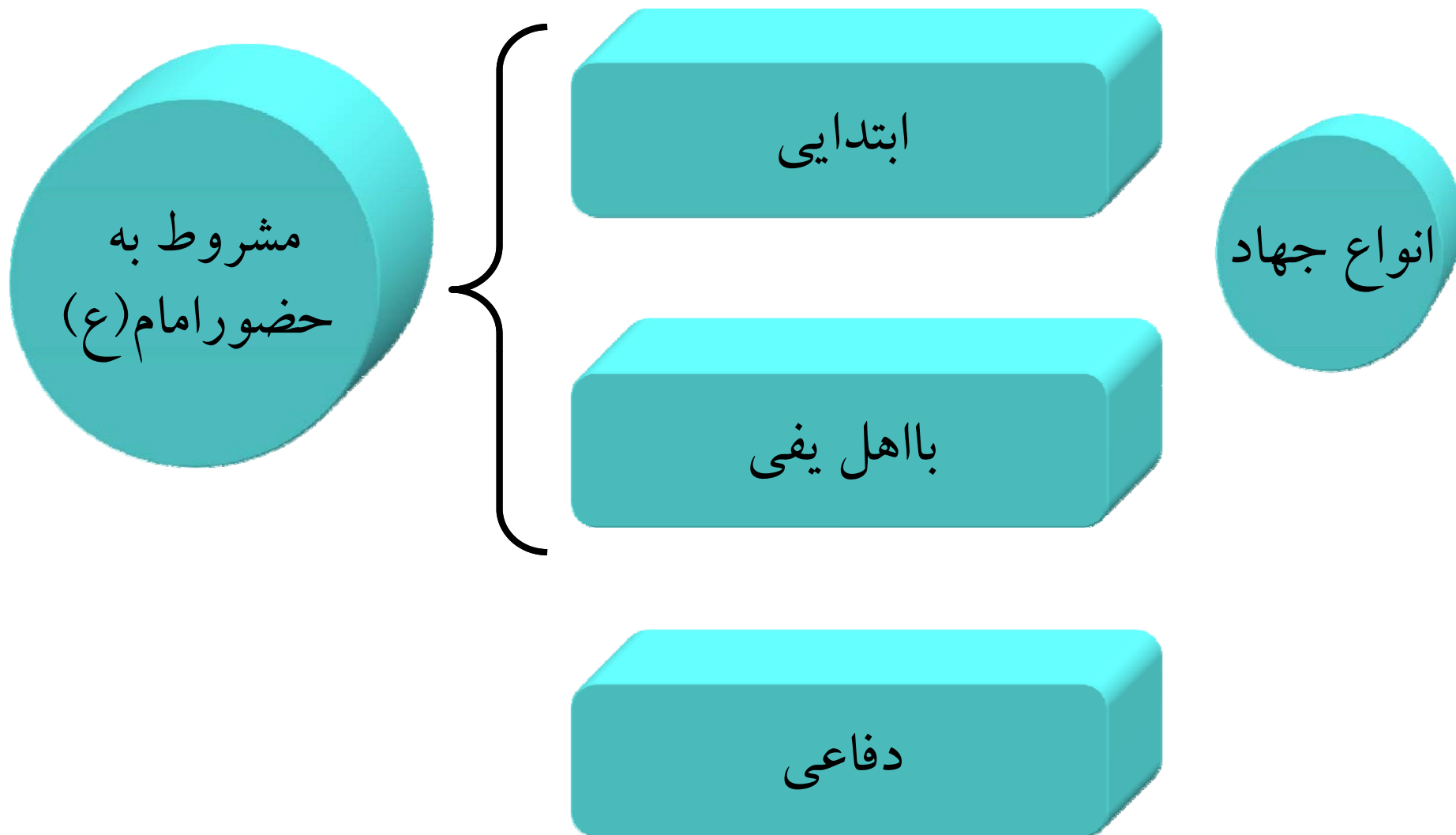
واجب کفایی بر مکلف

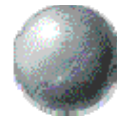
به شرط حضور امام

جهاد

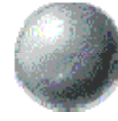
صفحه بعد

صفحه قبل

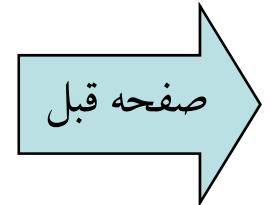
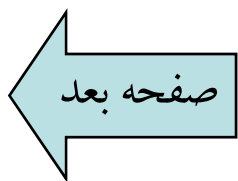

کسانی که جنگ
با آنها واجب است.

1. اهل بغی
2. کافر ذمی
3. کافر حربی
مخل به شرایط ذمه

دائمی

بین حکومت اسلامی و کافران کتابی

مبنی بر زندگی در پناه حکومت اسلامی

به شرط

1. پرداخت جزیه

2. برهم نزدن امنیت جامعه اسلامی

3. عدم آزار مسلمین

4. عدم تظاهر به منکرات

5. نساختن کلیسا

6. پذیرش اجرای احکام اجتماعی اسلام

ذمه پیمان

صفحه بعد

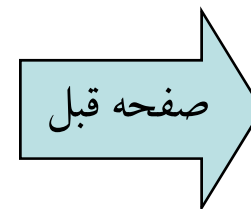
صفحه قبل

امر به معروف ونهی از منکر

واجب کفائی توسلی

- به شرط
1. شناخت معروف و منکر
 2. داشتن یقین به تأثیر
 3. مصر بودن بر فعل حرام
 4. نداشتن پیامبر

مراتب امر به معروف نهی از منکر

انکار قلبی

انکار به زبان

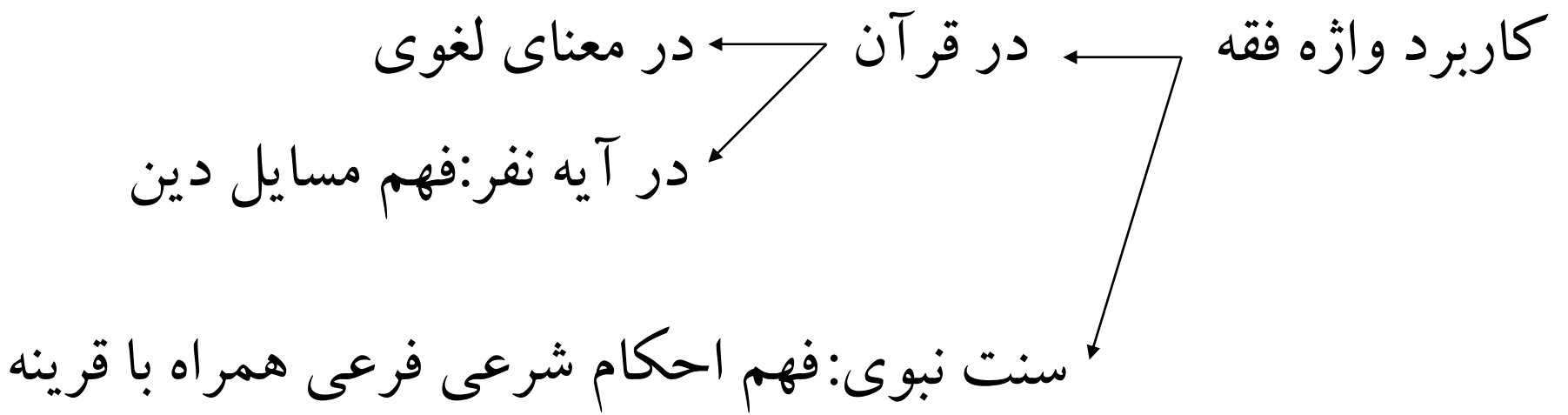
انکار با دست

گفتار سوم

چگونگی صدور احکام شرعی

بخش اول

اصطلاحات فقه در دوره تشریح

دوره تشریح (دوره صدور احکام اسلامی)

دوره اول: بعثت تا هجرت: تحکیم بنیان مکتب

دوره دوم: هجرت تا وفات: صدور اکثریت احکام

بخش دوم

احکام صادره در مکه

نماز

از اولین احکام صادره

به شکل امروزی در هنگام معراج

ابتدا به صورت دو رکعتی

اضافه شدن 7 رکعت در مدینه

طهارت‌های سه گانه

وضو ★

تیمم ★

غسل ★

بخش سوم

احکام صادره در مدینه

نماز جمعه

1

اولین حکم صادره در مدینه

نخستین روزهای ورود به مدینه

اذان

2

قبله

3

بیت المقدس: تا ماه 6 از سال دوم هجرت ★

کعبه: پس از تاریخ فوق ★

روزه

4

صدور حکم روزه به فاصله کوتاه از تغییر قبله

امضایی بودن حکم روزه

به طور مطلق: روزه ماه رمضان

کسانی که روزه بر آنها واجب نیست:

مريض ★

مسافر ★

مطيقون (توان روزه گرفتن دارند اما با مشقت بسيار) ★

عاجزين ★

شاهد ماه رمضان بودن

رؤیت هلال ماه

قول اول:

حاضر بودن

قول دوم:

اعتكاف

5

★ حکم امضایی

★ مستحب مؤکد

★ ماندن در مسجد جامع شهر همراه با روزه گرفتن

حج

حکم امضایی

سال وجوب

ق 1. 6 هجری قمری

ق 2. 9 هجری قمری

ق 3. 10 هجری قمری

واجب تعبدی

ماه های حج

شوال

ذی القعدة

ذی الحجه

واجبات منا

رمى جمره

قربانى

تقصير

مانع از حج ✓
دشمن: صد
بیماری: احصار

شخص گرفتار ✓
صد: مصدود
احصار: محصور یا مُحصَر

7

جهاد

از ویژگی‌های جامعه مدنی

بعضی از احکام جهاد

✓ حرمت جنگ در ماه‌های حرام

✓ حرمت جنگ در منطقه حرم

✓ بیان استشارها

بخش چهارم

نمونه هایی از ایقاعات

ظهار

1

★ تشبیه پشت همسر به پشت مادر یا یکی از محارم خود به قصد حرمت

★ تشریح : سال 6 هجرت

★ عدم ثبوت حکم ظهار (حرمت مؤبد)

★ راه خلاصی دادن کفاره مرتبه:

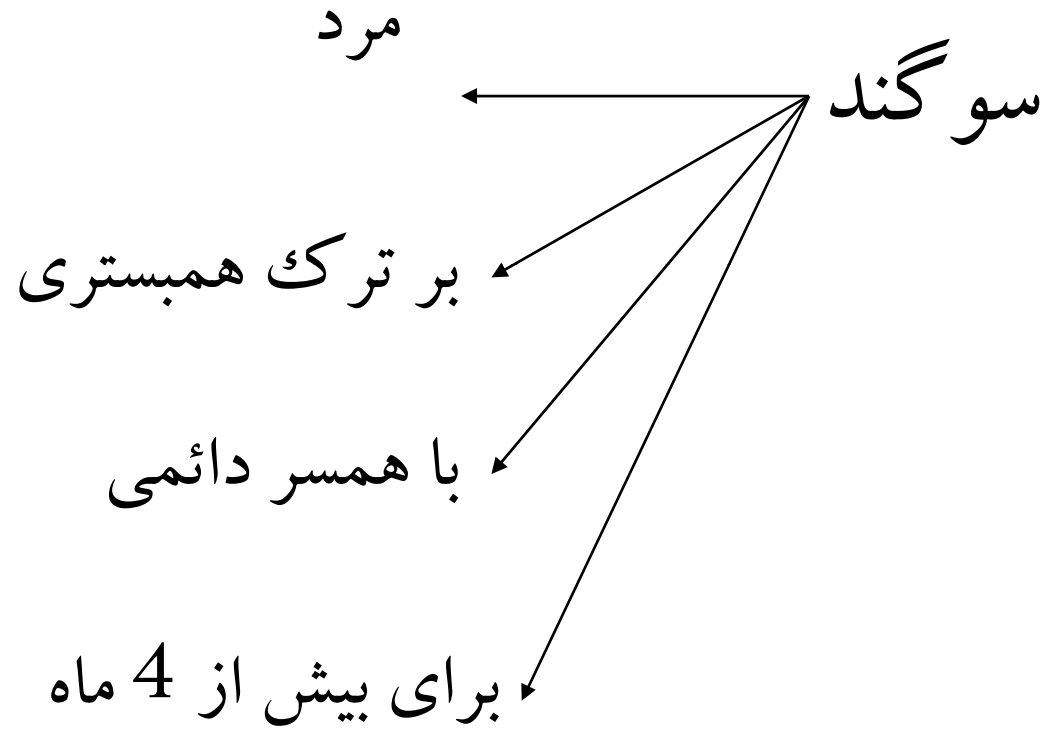
1- آزاد کردن بنده

2- 60 روز روزه گرفتن

3- به 60 فقیر خوراک دادن

ایلاء:

2

حکم ایلاء

✓ در صورت ← شکایت زن از مرد
دادن فرصت 4 ماه به مرد در انتخاب:

✓ طلاق زن

✓ یا همبستر شدن و دادن کفاره قسم

لعان

3

نوع ویژه لعن بین زن و شوهر در صورت نبود بینه

موجبات لعان

✓ مرد نسبت زنا به همسر خود بدهد

✓ فرزندی را که به او ملحق می شود انکار کند

صورت لعان

اول

1. چهار سوگند جلاله مرد مبنی بر راستگویی خود

2. یک بار طلب لعنت خدایی خود

دوم

زن هم همین مسیر را طی کند

احکام لعان

★ فسخ عقد نکاح

★ حرمت دائمی زن و مرد

★ سقوط حد قذف

★ انتفا علقه پدری و فرزندی و هر چه مربوط به این علقه است

ارث

4

★ قانون عرب جاهلی: از خویشان فقط مردان توانمند وارثند

★ اسلام پس از هجرت: پایه گذاری توارث بر اساس برادری دینی

★ سال دوم هجرت: ارث بری بر مبنای خویشاوندی سببی و نسبی

بخش پنجم

نمونه هایی از حدود

حدسرقف

بریدن دست مرد سارق ★

زمان تشریح معلوم نیست ★

از ویژگی‌های جامعه مدنی پس از هجرت ★

حدزناي

رجم

محصنه

تازانه

غير محصنه

شرایط احصان مرد

★ مواقع مشروع مرد آزاد

★ از طریق عقد دائم زن

★ زن مزبور همیشه در اختیار مرد باشد

شرایط احصان زن

★ درازدواج دائم مرد بودن

★ دسترسی همیشه به مرد مذکور

★ مواقع مشروع

قذف

★ قذف: نسبت دادن زنا یا لواط به کسی

★ حد قذف: 80 تازیانه

★ صدور آن در سال 6 هجری

شرایط ایجاب حد قذف

شرایط قاذف

1

عقل ★

بلوغ ★

عالم به لفظ استعمال شده ★

انجام عمل قذف با الفاظ صریح ★

شرايط مقدوف

عقل ★

بلوغ ★

حریت ★

اسلام ★

عفت ★

معین بودن ★

بخش هشتم

قصاص و دیات

قصاص

امضایی ★

ثبوت کلیات حکم در قرآن ★

بیان جزئیات در سنت ★

اقسام قصاص

1 نفس: قصاص کشتن انسان به ناحق

2 قصاص طرّف: قصاص آسیب‌های عمدی وارده بر اعضای انسان

در بحث فوق

جنایت ← فعلی که منشأ زیان بوده

جانی ← فاعل فعل مذکور

مجنی علیه ← شخصی که جنایت بر او وارد شده

انواع قتل

عمد

داشتن قصد فعل و قصد قتل

ثبوت قصاص

شبه عمد

داشتن قصد فعل و نداشتن قصد قتل

ثبوت دیه

خطای محض

نداشتن قصد فعل و قصد قتل

ثبوت دیه

ارزش (جبران خسارت)

1 جزایی: جبران خسارت وارده بر بدن

2 معاملات: جبران خسارت مالی در معاملات

گفتار چہارم

تحوالات عمومی فقہ و اصول

بخش اول

خاستگاه و پیدایش فقه و اصول

آغاز گر علم اصول

- 1 نظر عموم اهل سنت: شافعی با نگارش «الرساله»
- 2 نظر سید حسن صدر: امامین بافر و صادق (ع)
- 3 حضرت علی (ع)
- 4 سؤال از آغاز گر علم اصول به معنی واقعی کلمه منتفی است

انفتاح باب اجتهاد

✓ در اهل سنت: پس از رحلت پیامبر اکرم (ص)

✓ در شیعه: پس از شروع غیبت کبری

اجتهاد نزد امامیه

★ عصر تشریح در شیعه سه قرن دیرتر از اهل سنت پایان یافت

★ دیرتر شروع شدن اجتهاد واقعی در شیعه

★ باروری نسبی اصول فقه در این دوره به واسطه:

1 بیان یک سری قواعد و اصول توسط ائمه

2 مقابله شدید با قیاس و امثال آن

بخش دوم

مکاتب فقہی و اصولی اہل سنت

فقه و اصول در اهل سنت مبتنی بر دو تصور:

1 محدود بودن دوره تشریح به حیات پیامبر

2 محدود بودن قوانین موجود در آیات و روایات

نتیجه ← ایجاد منابعی از قبیل قیاس، استحسان و..

باب اجتهاد در اهل سنت

1 پس از دوره‌ی صحابه: انفتاح باب اجتهاد

2 اوایل قرن پنجم: انسداد باب اجتهاد

انحصار فقاہت در ابوحنیفه، مالک، شافعی، احمد بن حنبل

نتیجه ←

مکتب فقہی اہل عراق

مؤسس: ابو حنیفہ ★

ادلہ احکام شرعی: کتاب، سنت، قیاس، اجتہاد بہ رأی ★

دو شاگرد مروج مذہب او: 1. قاضی ابویوسف
2. محمد بن حسن شیبانی ★

روی آوری بہ قیاس (روش اہل قیاس) ★

عوامل گریزان شدن ابوحنیفه از سنت و روی آوری به قیاس:

★ عدم رسوخ کامل زبان عربی در ابوحنیفه ایرانی

★ اختلاف فرهنگ دست نخورده حجاز با فرهنگ اتقاطی عراق

★ ورود احادیث متعارض

مکتب فقہی اہل حجاز

مؤسس: مالک بن انس ★

روی آوری مالک بہ سنت (روش اہل سنت) ★

ادلہ احکام شرعی: ★

قرآن

سنت رسول خدا

اقوال خلفای راشدین

روایات صحابہ و اہل علم و تقویٰ از دانشمندان مدینہ

علل روی آوری مالک به سنت:

محشور بودن با صحابه در مدینه

از عرب ترین اعراب بودن

مکتب شافعی

مؤسس: محمد بن ادریس شافعی

تلفیق دو مکتب حجاز و عراق

ادله احکام شرعی

کتاب

سنت

اجماع

قیاس

مخالفت با استحسان

تحصيل محمد بن ادریس شافعی

مکہ نزد سفیان بن عیینہ

مدینہ نزد مالک انس

عراق نزد محمد بن حسن شیبانی

نتیجه‌ی این تحصیل

آشنایی با دو مکتب حنفی و شافعی

کنار گذاشتن نقایض آن دو

تأسیس مکتبی بین آن دو

حنابله

پیروی اشعریان از مذهب فقهی حنبلی

ادله احکام: تأکید بر کتاب و سنت

ادله احکام: تأکید بر کتاب و سنت

رفتن به شام و
حجاز در
جستجوی علم

تحصیل در بغداد

احمد بن حنبل

تألیف «مسند» با
بیست و هشت
هزار حدیث

تحصیل در نزد
محمد بن ادریس
شافعی

علل پیدایش فقه حنبلی

❖ به جای ماندن نظرات قفهی احمد تحت عنوان رسائل

✓ پیروی اشعریان از نظرات مذهب حنبلی و نفوذ آنها در دستگاه حکومت

★ پیروزی اشعریان در بحث‌های کلامی

مکتب ظاهریان

بنیان گذار

داود بن علی بن خلف اصفهانی

ادله فقهی

قرآن، سنت با تمسک به ظواهر

مردود بودن قیاس و استحسان و ...

ابن حزم

★ حامی نیرومند ظاهریه در اندلس

★ ادله احکام: ظواهر کتاب و سنت

 برائت اصلی

 استصحاب حال

★ مخالفت با: قیاس، اجماع و ...

مکتب ظاهری

نقطه مقابل مکتب حنفی

مخالفت با شافعی در گرایش به استنباط‌های شخصی

مخالفت با مالکیه در دلیل بودن اجماع و اتفاق اهل مدینه

همگونی با اخباریون شیعه در تعصب بر ظواهر سنت

گفتار پنجم

تحولات فقہ و اصول شیعہ

بخش اول

دوره‌ی اندیشه‌های نخستین فقهی و اصولی شیعه

دوره نخست:

★ امام باقر(ع)

✓ شالوده فقه شیعی در زمان

★ امام صادق(ع)

✓ فقه شیعی: معروف به فقه جعفری

علل فراهم کننده فعالیت علمی امامین باقر و صادق (ع)

اختلافات داخلی خاندان اموی

ناب مانی اوضاع داخلی شود

علل قیام‌های علویان و عباسیان

دانشمندان دوره نخست

1 هشام بن حکم

✓ شاگرد امام صادق (ع)

✓ تألیف رساله‌ی «الفاظ و مباحث‌ها»

یونس بن عبدالرحمن 2

شاگرد امام موسی کاظم (ع)

تألیف رساله‌ی «اختلاف و الحدیث و المسائل‌ها»

3 ابو سهل نوبختی

✓ معاصر امام حسن عسگری (ع)

✓ تألیف کتب:

✿ عموم و خصوص

✿ ابطال القیاس

✿ نقض اجتهاد و رأی

حسن بن موسی نوبختی

4

خواهرزاده ابوسهل ✓

تألیف کتب: ✓

عموم و خصوص ★

خبر واحد و عمل به آن ★

قدیمین ← ابن ابی عقیل عمانی ← همزمان با شروع غیبت کبری

شیوه فقہی:

عمل به قواعد کلی قرآن و احادیث مشہور

ابن جنید اسکافی ← معاصر ابن ابی عقیل

تألیف کتاب «احمدی»

ابومنصور صرّام نيشابورى

6

★ تأليف: بيان الدين

✪ ابطال القياس

ابن داود

7

وفات: 368 هجری

تأليف رساله «الحدِيثِ الْمُخْتَلَفِينَ»

شیخ مفید

8

★ معروف به ابن المعلم

★ وفات 413 هجری

★ تألیف: المقنعه ...

★ تأسیس مدرسه فقهی بغداد

★ مبارزه با اهل حدیث

ویژگی‌های دوره‌ی نخست

1 فقهای این دوره ← گروه 1 ← فقه استدلالی

گروه 2 ← محدث ✓ پایبندی به عین حدیث

2 مردودیت خبر واحد
✓ پذیرش استدلال ملایم

3 برخورد با قیاس

قیاس

پذیرش از طرف شیعه { **★ جلی یا قیاس اولویت**
★ منصوص العله

★ ستنبٹ العله ← شیعه: باطل
اهل سنت: قبول

بخش دوم

اولین دوره شکوفایی با حضور

سید مرتضی

1

وفات 436 هجری ✓

معروف به علم الهدی ✓

مسلط به علوم عقلی و نقلی ✓

بهره‌گیری از ثروت و منزلت علمی و اجتماعی خود در رونق فقه ✓

برخی آثار: ★ اصول الفقه: الذریعه الی اصول الشریعه ✓

★ فقه: الانتصار

سلار بن العزيز

2

معروف به سلار ديلمى

شاگرد شيخ مفيد

تأليف: در

اصول: التقريب ★

در فقه: المراسم العلويه و الاحكام النبويه ✨

ابوالفتح کراچکی

3

★ شاگرد شیخ مفید و سید مرتضی

★ وفات 449 ہجری

★ تألیف کنز الفوائد

شیخ طوسی (1)

4

★ شیخ الطائفه

★ وفات 460 هجری

★ شاگرد شیخ مفید و سید مرتضی

★ مسلط به علوم عقلی، نقلی

شیخ طوسی (2)

4

- ★ تألیف
 - اصول: عدہ الاصول
 - فقہ: خلاف، مبسوط
 - حدیث: استبصار، تہذیب
- ★ ورود بہ فقہ
 - تفریعی با کتاب المبسوط
 - تطبیقی با کتاب الخلاف
- ★ تأسیس مدرسہ ی فقہی نجف

ویژگی‌های این دوره

★ اجتهاد به معنی واقعی کلمه

★ پذیرش اجماع به عنوان دلیل اسلام

★ عدم اثبات حجیت شرعی خبر واحد.

اولین دوره‌ی رکود

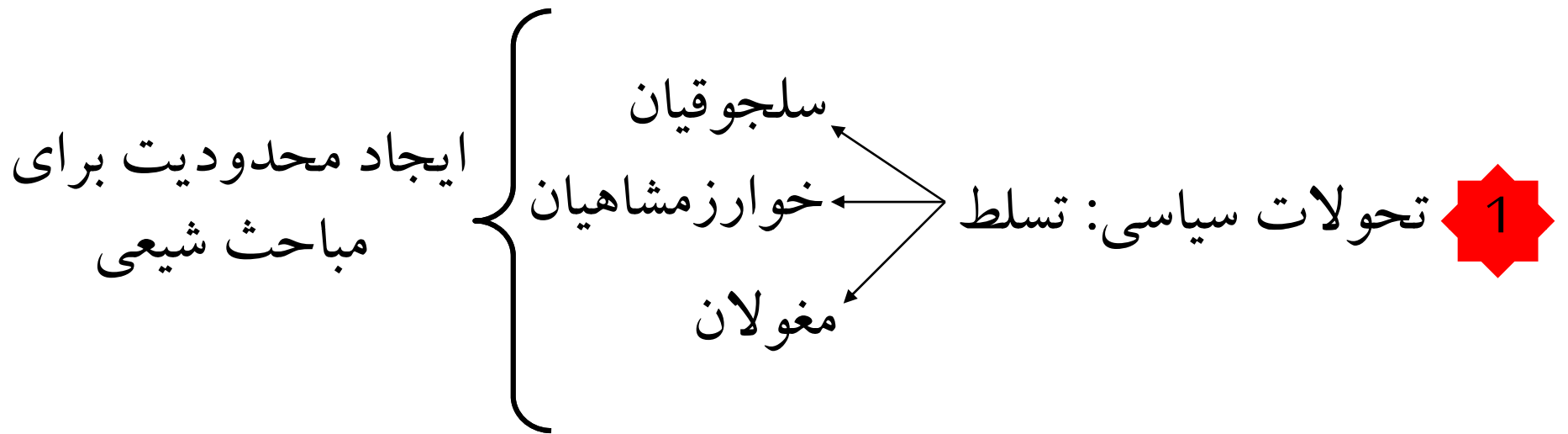
اولین دوره رکود

★ شروع: بعد از شیخ طوسی

★ مدت: بیش از یک قرن

★ خصوصیت: فقها مقلد فتاوی گذشتگان بودند.

علل رکود

2 نبوغ علمى شيخ طوسى در مقابل ضعف مدارس فقهى

بخش چہارم

دومین دورہ شکوفائی

سید ابوالمکارم بن زهره

1

آغاز گر مخالفت با آرای شیخ طوسی ✓

تألیف کتاب «غنیة النزوع» ✓

✓ از فقهای مدرسه فقهی حله

✓ فوت سال 578 هجری

✓ برچیدن بساط تقلید

✓ تألیف کتاب «السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی»

محقق حلی

3

فوت 676 هجری

اصولی:

معارج الاصول، نهج الوصول الى معرفه علم الاصول

فقہی: شرایع الاسلام، المختصر النافع

تألیفات:

از متجددین و نوگرایان مدرسه حله

علامه حلی

4

فوت 726 هجری

شاگرد محقق حلی

از فقهای مدرسه حله

آثار علامه و تأثير آن

توسعه مباحث فقهي

مقارنه و تطبيق آراي فقهي با تأليف كتاب
«مختلف الشيعه في احكام الشريعه»

شهيد اول

5

★ شهادت 786 هجری دمشق

★ شاگرد فخر المحققین

★ تشکیل مدرسه جزین در لبنان

★ آثار: دروس، ذکر، اللمعه الدمشیه

★ نگارش 300 قاعده فقهی

شہید ثانی

6

شہادت 966 ہجری ✓

اثر مهم: الروضہ البہیہ فی شرح اللمعہ الدمشقیہ ✓

اثر اصولی: تمہید القواعد ✓

★ محقق ثانی

★ توجه به مسایل حکومتی از قبیل:

✓ خراج و مقاسمه

✓ نماز جمعه

✓ حدود و اختیارات فقیه

صاحب معالم

نگارش: «معالم الدين و ملاذ المجتهدين»

فوت 1011 هجرى

ویژگی‌های دوره دوم شکوفایی (1)

1 گرایش روزافزون مردم به مذهب شیعه

2 اضافه شدن عقل به ادله احکام شرعی

3 تحول معنای کلمه اجتهاد

✓ ارائه نخستین معنای اصطلاحی توسط محقق حلی

✓ این تعریف مقبول اجتهاد است

ویژگی های دوره دوم شکوفایی (2)

4 پراکندگی مدارس فقهی

5 مدارس فقهی پس از مدرسه حله:

مدرسه نجف

مدرسه جبل عامل

مدرسه ایران

بخش پنجم

دومین دوره رکود

نهضت اخباریون به رهبری محمدامین استرآبادی

1 تقدم اهل سنت در اجتهاد و پیروی شیعه از آنها

2 اجتهاد: از علوم حسی نیست: عدم قبول

3 علوم: حسی مانند ریاضیات: قبول

خارج از حس مانند ماوراءالطبیعه: عدم قبول

علل بروز اخباریگری (1)

عدم دقت اخباریون در علم اصول

عدم شکل‌گیری کامل قواعد اصول

تأثیر آرای اهل سنت بر شیعه

علل بروز اخباریگری (2)

4 شرح بر آثار اهل سنت توسط شیعه

5 پذیرش کلمه اجتهاد پس از چند قرن مردودیت

6 شکل ظاهری بسط و توسعه فقه و تفریع فروع در شیوه شیخ طوسی

اخباریون از حیث:

انکار علوم غیر حسی: مشابه فلاسفه حسی اروپا

تعصب بر ظواهر روایات: مشابه ظاهریون

آثار این دوره

1 بروز حرکت اصلی به صورت شرح و تعلیق بر آثار اصولی

2 تدوین کتب حدیثی

✓ البرهان فی تفسیر القرآن: سید هاشم بحرانی

✓ بحار الانوار: محمد باقر مجلسی

✓ وسایل الشیعه: حر عاملی

✓ وافی: ملا محسن فیض کاشانی

بخش هشتم

سومین دوره شکوفایی

مدرسه فقهی کربلا محل درس

✓ وحید بهبهانی: پیش آهنگ اصولیون

✓ یوسف بحرانی: پیشوای اخباریون

وحدید بهبهانی

تشکیل مدرسه فقه و اصول در کربلا ✓

تربیت شاگردان مبرز ✓

تدوین کتاب اصولی: الفوائد کائریه ✓

مبارزه علیه اخباری گری ✓

عقب نشینی اخباریون و رونق اصول

نتیجه ←

علل پیدایش عصر نوین اجتهاد

عکس العمل در برابر تفکرات اخباریون

تدوین مجموعه‌های حدیثی

گرایش فلسفی در اصول

پشتیبانی مدرسه نجف

رونق فقه و اصول طی سه نسل

★ نسل اول: وحید بهبهانی و شاگردان او:

کاشف الغطاء ✓

سید مهدی بحر العلوم: مصابیح الاحکام ✓

سید علی طباطبایی: ریاض المسائل ✓

میرزا ابوالقاسم قمی: قوانین الاصول ✓

اسدالله شوشتری: مقابس الانوار ✓

رونق فقه و اصول طی سه نسل

★ نسل دوم: شاگردان شاگردان و حید

✓ شیخ محمد حسین نجفی: جواهر الکلام

✓ محمد تقی اصفهانی: هدایه المسترشدين

✓ سید محمد مجاهد: نهاییه المرام

✓ شریف العلماء مازندرانی

✓ سید محسن اعرجی: المحصول

✓ شیخ محمد حسین: الفصول الغریه

رونق فقه و اصول طی سه نسل

★ نسل سوم: در رأس آن شیخ مرتضی انصاری

✓ بیان شالوده نوین برای اصول فقه در سه مقصد: ★ قطع

★ ظن

★ شك

✓ گشودن افق‌های نوین برای تفریع و تسبیط مباحث فقهی

والحمد لله رب العالمين

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com